

55

За Сиротою Бог з Калитою

Образ Драматичний

з життя народа з снівами в 6 актах

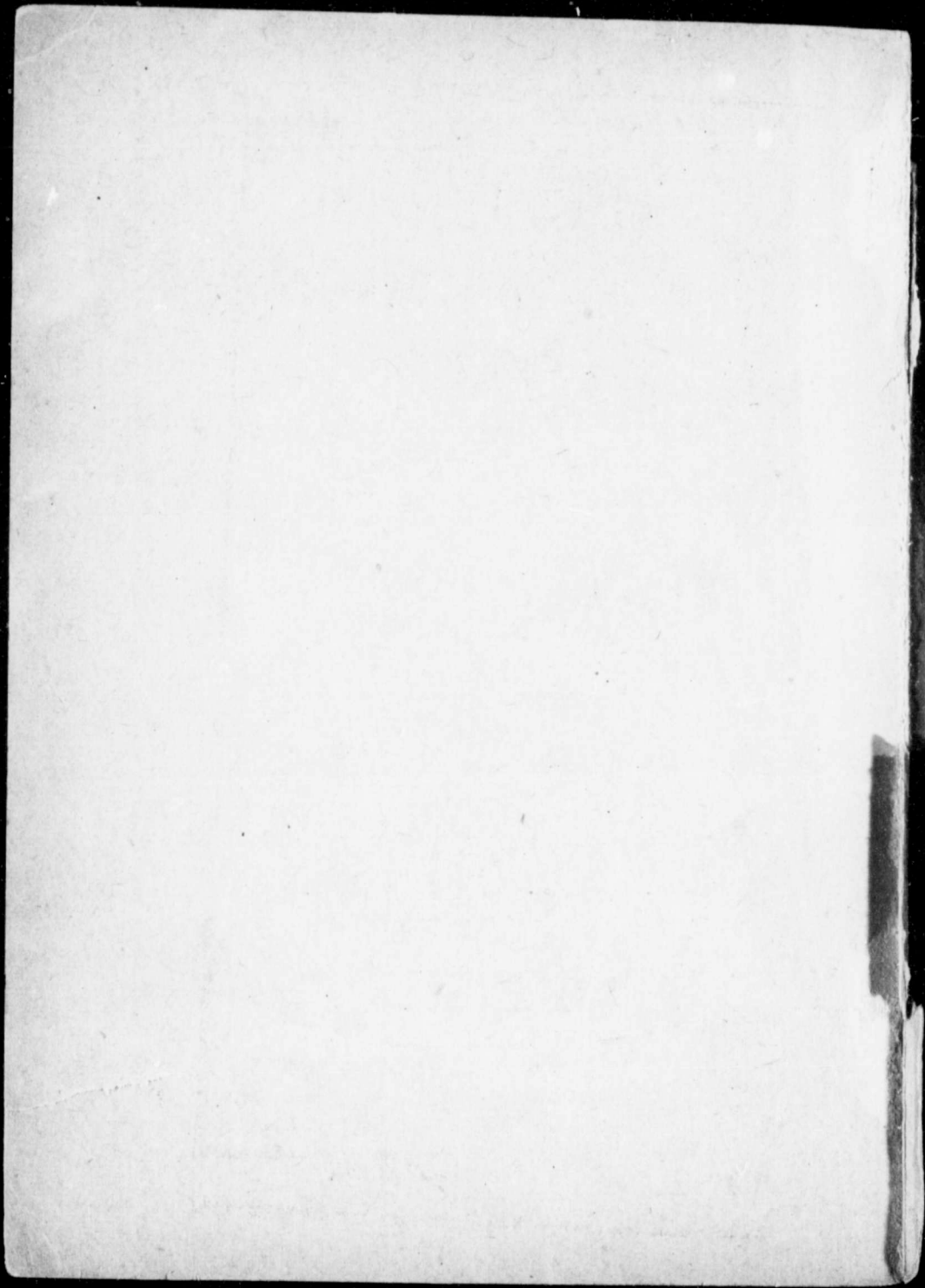
написав

РОМАН СУРМАЧ.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
850 Main St. — Winnipeg, Man., Canada.

PRINTED IN CANADA

За Сиротою Бог з Калитою.

Образ Драматичний

з життя народу з співами в 6 актах

написав

РОМАН СУРМАЧ.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
850 Main St. — Winnipeg, Man., Canada.

PG3979

S86

Z2

О С О Б И:

НИКОЛАЙ ДЕРЖАК, лісний,
ГРИГОРІЙ його брат, селянин,
МАРТА, дочка Николи,
ІВАН, наймит Николи, сирота.

ЛЕСЬ

ТИМКО

ІЛЬКО

} сини Григорія.

ЄЛЕНА, богата газдиня, бездітна вдова,
ПОДАТКОВСЬКИЙ, писар громадський,

1. ДРУЖБА,

2. ДРУЖБА,

1. ДІВЧИНА, 2. ДІВЧИНА, 3. ДІВЧИНА.

1. КОСАР, 2. КОСАР, 3. КОСАР.

ПОЧТАР.

Селяне, селянки, дівчата, парубки, музика.

Діється в селі на Україні.

Межи відселоною 1. а 2. 3. проминає рік, межи

4 а 5 два роки.

(Ха
П

МА

бат

дет

вам

не.

І

сер

доб

мен

Бол

гри

ем.

М

Бол

тя

сам

ско

А К Т І.

СЦЕНА І.

(Хата Николи уряджена так, що пробивається достаток. — При скрині на лаві сидить Никола слабій, Марта на лаві пряде).

МАРТА: О славити Бога, вам сьогодні лекше, батечку. День ще один або другий і знов прийдете до сил, до здоровля. Не даром молила я за вами Матінку Божу і вимолила таки помилуванце.

НИКОЛА: Бог най надгородить твоє добре серце, Марто. Здаєсь і мені, що полекшало трохи; добре кажеш — ще день або два, а цілком добре мені буде. Но не ми рядимо собою, ми в руках Божих; може свята його воленька схоче взяти грішну мою душу на той світ — нічого ми не вдієм.

МАРТА: О ні, батечку, не говоріть так! Таж Бог милосердний; Він знає, що без вас нема життя для мене, деб знайшла місце, що почалаби сама бідна сиротина? Ні, батечку, не вмрете ви; скорше мені, як вам, покрийє земля очи.

PC
S
Z

4

НИКОЛА: Щира но нерозумна твоя бесіда! Без мене кажеш нема життя для тебе? Дитино! ти житоньки доперва починаєш. Не бійся сирітства! "За сиротою Бог з калитою!" говорять люде. І я лишився сам один без роду і кусня хліба, а не загиб на світі. І ти не загибнеш, хоть мене не стане. Знайдуться добрі люде; не одному зробив я добре, чей серце ще мають. Потужнш, поплачеш, та і забудеш на старого батька.

МАРГА: Батечку! не кривдіть мене, бо жаль бере за серце. Я малаб вас забути? Но о чім тут говорити! Прецінь і гадки нема, щоб вам мало стати гірше. Лікар сказав, що незабавом буде вам цілком добре. От ліпше побігну, прикличу кого зі сусідів, бо самій потреба розглянутись по господарстві, а потім подумасм о обіді.

НИКОЛА: Добре, доню, приклич мені дядька Гринька; у мене маленька орудка до нього.

МАРГА: Не гнівайтесь, батечку, но у мене що на серцю, то і на устах. Чого се дядько Григорій все такий понурій, що нераз начеб ляк брав від нього. Я, правду сказати, боюся їх і неначе відпихає мене від них. А як зачне жалітися на свою біду, то хоть з хати утікай. А жалуватися нема чого Дав Бог майно хороше, найбільше на пле село; поля, худібку, всього доволі.

НИКОЛА: Ріжні люде суть на світі. В одного така вже вдача: все падькає на біду, хоть біди не зазнав. Такий і мій брат! Но серце у нього золоте! Йому завірив би я не знати що. Ідиж, до-ню, іди; най Бог тебе веде!

МАРТА: А вас най чим скорше доведе знову до сил на мою радість і потіху! (Відходить).

СЦЕНА II.

(Никола сам.)

Бідна дитина! Ані в гадці їй, що мої години почислені. Так за день або два прийдешь станути перед суд Божий. Не жаль життя, та жаль її лишати. Бідна забєся журбою над моєю могилою! (по хвили, поважно і тихо) Благословив Ти мене, Боже; майно яке-таке лишитись прийде, та грїш не заступить серця дитині. Хоть не чужі а свої таки приймуть до себе, то все гірка доля сироти. Та вірую я сильно, що Ти о Боже не полишиши сироти моєї. Ти маєш милосердіє над пчілкою малою, пташинкою. Ти заступаєш нераз матір. Тобі передаю я отсю мою, одну дитину! (Входить Григорій.)

СЦЕНА III.

(Никола і Григорій.)

ГРИГОРІЙ: Добрим здоровєм витаю ты брате. Як чувєшя нині? чи полекшало?

НИКОЛА: Дав Бог якось лекше. Сідай Гриню. Щож там коло тебе чувати?

ГРИГОРІЙ: Зле, що раз то гірше! кінці не сходяться якось. Працюю, горюю, та хісна немає; бідуй, горюй до суду віку!

НИКОЛА: Не гніви Бога, Гриню. Таж праця твоя стократно оплачуєсь! Люде називають тебе першим богачем в селі, а я знаю добре, що говорять правду. Не гніви Бога, вдоволяйся тим, що маєш, і не бажай більше!

ГРИГОРІЙ: Люде говорять — кажеш? Не вір! я закленуся чим світ що у мене і сотика нема.

НИКОЛА: Дай спокій, Гриню! така вже твоя вдача. Нераз чув я від тебе то, що і нині чую, і не раз сказав, що тепер скажу: Гриню, здайся на волю божу, не жалкуйся на біду! Но маю я до тебе діло — га хто знає, чи не послідне в тім життю!

ГРИГОРІЙ: Чому послідне? Чи вмирати хочеш? Пожди, смерть не прийде так скоро! Таж лікар...

НИКОЛА: (перериває) Дай спокій лікарєви! Для спокою Мартусі сказав він тое. Бідна дитина! по що її журба має затроювати мої послідні хвили? Нехай лучше аж по моїй смерти прити-

сне її ціле горе, чей легше буде 'го знести. Лікар сказав мені, що нема вже для мене ратунку.

ГРИГОРІЙ: Брате мій!

НИКОЛА: Не жаль вмирати: нажився я, і не раз вже, а десять раз кожної днини думав о смерті та і о вічнім спочинку там — за гробом.

Чей зійдуся там знова з небіжкою та п'ятьми синами-соколами, що один по другім пійшли до ями. Та жаль лиш Мартусі — хто займесья ньюю, як мене не стане.

ГРИГОРІЙ: Николо! чи забув ти на мене? чи чужий я тобі може?

НИКОЛА: Ні, Гриню, і на тебе я лиш здаюся. Замкну я очи, будь ти її батьком, не дай їй в обиду. Золоте в ній серце, та розум еще молодий. Прийми її охотно, а Бог заплатить тобі. "За сиротою Бог з калитою" — може сирота принесе ще більше долі до твоєї хати.

ГРИГОРІЙ: Николо! бути може, що Бог хоче взяти тебе з того світа. Та ось я кленуся тобі хрестом святим, що для Марти буду більше батьком, як для своїх рідних. Не бійся і за майно; я дбати буду, щоб і його приросло.

НИКОЛА: Майно в мене невеличке. Ти знаєш, що служив я цілий вік та і гадки не мав ніколи, щоб купувати поле. Комуж було ходити ко-

до нього? Я вічно в лісі, Мартуся не давно, як від землі віросла; по моїй смерті прийдеш їй навіть і ту хату кинути. Но за тоє придбав я де-що гроша. Рік за роком, зібралоя дванайцять соток то цілий маєток. Тобі віддам все, а ти шль-нуй! Єслиби гріш той пропав, Мартуся лишилася-би без крайцара.

(За сценою чути голос писаря: "Еге! еге! господар в дома?").

НИКОЛА: Поглянь-но, брате; хтось кричить на подвірю. Чи не писар се?

СЦЕНА IV.

(Ті самі і писар убраний ніби з панська, а скілько можна найсмійніше; капелюх подіравлений, одна кишенья вивернена і видно діру, але в ковнірку і краватці!)

ПИСАР: Гм теґо мостерджю! Як ся маєте? Добрий день!

НИКОЛА: Витайте в хату! Щож нового приносите нам, пане писар?

ПИСАР: Еге теґо мостерджю! Зачув, що слабусте; навідати прийшов. (сідає на лаву.)

НИКОЛА: Бог заплаць за ласку!

ПИСАР: Так, пане, то обовязок. І письмо каже, що потреба відвідати слабого, накормитись в голодного і жаждушому помочи пити. Ну і якже

теє
джє
Н
підд
П
з пе
— с
лова
кше
Г
каж
їть
ся з
мад
П
що і
ровл
то н
Н
хати
П
мент
с ре
знак
Н
писа

теє теґо — вмирати хочете? Не час ще монстерджсю не час!

НИКОЛА: Кому час, а кому ні. Сил нема, вже піддоптався, а тепер.

ПИСАР: Монструджсю! Нема сил — оковитки з перцем; то лік у мене єдиний. Прийде колька — один келішок і як рукою відняло. Болить голова — порційку, монстерджсю; тен теґо аж лєкше стане на серцю!

ГРИГОРІЙ: Може і ваша правда. Добре то кажуть: горівка гріє, горівка холодить, але і броїть часами. І ви, пане писар, еслиб менше знали ся з ньою то можеб менше лиха наводили на громаду.

ПИСАР: Гм, монстерджсю, не чую добре, (що питаєте; але я если і виплю, то тільки для здоровля. Ну, і не святий чоловік, тен теґо; кому то не трафиться!

НИКОЛА: В саму пору приніє вас Бог до моєї хати. Чоловік вже старий пора би подумати.

ПИСАР: Так, так, ясна річ, пане теґо, тестамент! Так, так, §. 715 устави... гм теґо, ага! -- с регуляції ржек і тестаментуф. О знаю я то, знаю... Я, імя рек, будучи при здоровім умі...

НИКОЛА: Казати се легко, но вартаби і написати.

ПИСАР: І то добре, в годинах урядових...

НИКОЛА: По що всего того? Напишіть, що цілий мій маєток, всього дванайцять соток, занн-сую моїй дочці...

ПИСАР: Ага, того панс, панні Маргі! (до себе) Дванайцять соток: Гм — село можна кушити.

НИКОЛА: Пишіть, як знаєте, а онікуєм становлю свого брата Григорія. Йому віддаєте папір, як буде готове...

ПИСАР: Розумію, тільки ще почислю після параграфів конта контів і додатки до контів додаткових.

ГРИГОРІЙ: Що крутиш, Бодатковський? на село людей дурити!

ПИСАР: Монстерджсю, вірте що не кручу. §. 715 уставн... ага зараз... Kreisministerium von Tabakcommission in Wien дикую конта.

НИКОЛА: О контах погому: чи ось брат, чи я сам, чи Марта не скривдимо вас.

ПИСАР: О так! шановна і ласкава добродійка мого монстерджсю серця, панна Марта... для них зроблю все радо, навіть і дармо.

ГРИГОРІЙ: Дайте спокій з дурною балаканиною. Ідіть пишіть ліпше, то і конта скорше будуть.

ПИСАР: Добре кажете! хотай можна, як то ка-

же §

вперс

ГР

бо пл

потра

ПІ

тен те

тра щ

ГРІ

того в

ПІ

дентом

ника д

го, го,

фови!!

ГРІ

людей

ПІС

тего хс

дуже г

ГРІ

жидови

лікарет

не!

ПИС

залисьт

обовязк

же §. 715 устави табулярно-штепелевої, кошта вперед зложити.

ГРИГОРІЙ: Не навіруйтесь, Податковський, бо плюнем на все. Крім вас ще знайдешся, хтоби потрафив написати, що треба.

ПИСАР: Слушна річ, монстерджсю. Но чи хто тен теґо напише так як я? До того треба науки, тра права!

ГРИГОРІЙ: Цікавий я дуже, де то ви вивчили того права!

ПИСАР: Якто, монстерджсю! Рік був я депендентом у депендента депендентського заступника депендента у нотаря. Чи мало практики? Го, го, го, чи одно завіщанне робив я? Самому графови!!

ГРИГОРІЙ: Іди, іди, Податковський, до міста людей дурити.

ПИСАР: Памє теґо, вже я пішов би, коби лиш теґо хоть на папір і як кажешся... теґо бо мя щось дуже голова і ноги теґо...

ГРИГОРІЙ: Знаю, чоґо ти пієш! Іди, скажи жидови, нехай дасть на мій кошт твого клятого лікарства. Письмо перед вечером щоб було у мене!

ПИСАР: Що розум, то голова! Слово теґо сказалисьте дуже мудре. Но мені тра теґо утікати; обовязки, служба... Пращайте! (виходить).

РГ

НИКОЛА: Славити Бога, що винісся!

ПИСАР: (в дверях). А теґо монстерджсю, чи за 6 чи за 8?

ГРИГОРІЙ: Що такого?

ПИСАР: Панс теґо, не знаю за кілько, за 6 чи за 8, чи може, щоби більший мало вальор, за 12?

ГРИГОРІЙ: Бог знає, що кажете! говоріть ясно.

ПИСАР: Ніби теґо при писанню тестаменту, при штеплях...

ГРИГОРІЙ: Штепля тут не треба, чого хочете?

ПИСАР: Ніби то... як кажеся... у Гершка.

ГРИГОРІЙ: Пишіть, як хочете, і у Гершка.

ПИСАР: Але, панс теґо, не знаю, як властиво сказати; за кілько-би казати дати того атраменту?

ГРИГОРІЙ: Щож ви за писар, що не маєте чорнила?!

ПИСАР: Ха-ха-ха теґо, не о тім атраменті мова, що до нера, тільки о тім, що то так для відсвіження горла!

НИКОЛА: Бодай вас Бог милував! Єсли йде о тое, то пий вже, за кілько сам знаєш, а скорше йди з хати.

І
хоті
все

Н
Ти :
моя
всім
що
Іван
рає.
що
крив
дочк
Бог
побл
ще і
го о
віне
П
Іван
Най

М

ПИСАР: Монстерджсю слово, що вже йду! Я хотів того тільки для точности запитатися, бо то все при свідках після §. 715 устави. (Виходить).

СЦЕНА V.

(Никола і Григорій.)

НИКОЛА. Одну ще річ маю я тобі сказати. Ти знаєш Івана? Сиротою трирічним взяла його моя небіжка за свого, при мені і виріс. Дай Боже всім таких дітей, як той сирота. Нераз я думав, що не треба ліпшого мужа для моєї Мартусі як Іван, та боявся згадувати дочці. Най сама вибирає. Но Бог учув відай мою молитву. Я спізнав, що Іван і Мартуся любляться сердечно. Бідні! криються перед оком батька; бояться що не дам дочки за приймача, та сироту. Не дасть мені Бог дивитись на щастє моєї дитини, нехай бодай поблагословлю їх ще перед смертю. Іван ставати ще раз має під міру, но його не возьмуть; у нього одна нога коротка. В мясниці пора би їм під вінець стати — як думаш?

ГРИГОРІЙ: Роби як знаєш; у тебе свій розум, Іван тверезий, поцтивий; мають гроші на початок. Най їх Бог благословить!

СЦЕНА VI.

(Ті і Марта.)

МАРТА: А що, батечку, правда, що навіри-

лось вам на мене ждати? Була би скорше прийшла, коби не той писар. Лазить за мною, як теля за коровою; все придивляєсь моїм панським рукам. Тепер вийшов з корчми, п'яний як...., та конче мене цілувати в руку. Далаж я йому панську руку, аж му пять пальців видно, а заточився аж під пліт Когутихи.

НИКОЛА: Добре так причепі! Най не пхає пальця між двері, бо звісно притиснуть. (до Григорія). Гриню, пійди постарайся, щоб Податковський не розтрубів цілому селу о тім, що було між нами, а потім вернися і уложимо гаразд ціле діло. (Григорій відходить).

СЦЕНА VII.

(Ті самі крім Григорія.)

МАРТА: Давно вже хотіла я тебе, батечку, просити: скажи ти тому писареві, щоб перестав раз свого залищія! От і колись, колиб не Іван, то не була би я поснекалася тої прибуди!

НИКОЛА: Добре, доню; знайду я може такого, що тебе оборонить від того напастника. Но тепер приклич мені Івана; і йому не одно треба сказати. (Марта виходить.)

СЦЕНА VIII.

(Никола сам.)

Пішла! Бідна сердечна а чесна моя доня... Слабнуть мої сили, та прецінь вистануть еще на те, щоби запевнити дитині бодай надію щасття. А потім твоя, Отче, да будеть воля свята!

СЦЕНА IX.

(Никола, Іван, Марта.)

ІВАН: Слава Ієусу Христу! (цілує в руку Николу і стає побіч нього, Марта же стає з другої сторони).

НИКОЛА: На віки слава! Щож Іване був ти в лісі!

ІВАН: Всюди гаразд, шкоди нема ніякої. А вам як нині, здужаєте, чи ні, хіба легше стало?

НИКОЛА: Бог знає, куда веде нас, та що для нас ліпше. Одному дає майно велике, другому біду, одному добрі діти, другому, ось як би мені гіршу дає дитину.

МАРТА: (заломлює з диву руки). Боже! чим же я вас так зобидила? (закриває лице запаскою і отирає сльози).

НИКОЛА: Марто! Іване! не раз ви мене питали, чого я нездужаю. Тепер я вам скажу: Я слабій з гризи, що маю так лиху дочку та так не-

вдячного наймита. Для вас був я завжди батьком, а ви цурались мого серця...

МАРТА: Батечку! що ви кажете?

НИКОЛА: Я щиро правду кажу, Мартусю. Ти хотіла укритись перед оком батька, та око не дасться обманути. Ви крилися з тим, що любитесь обоє...

ІВАН: Святе ваше слово, свята ваша правда, і критись тут більше з нічим. Я не від нині люблю Марту, і вона, може на погибель свою, полюбила приймака, та наймита. Я знаю, що чорно відшлатився я вам за добре ваше серце, но серцю годі приказувати. Бог за те свідок, що любов наша була чесна і чиста, як сльоза дитини. Не міг я признатися до неї перед вами, простіть, а нині я пійду далеко, утікну звідси; чей полекшає на чужині.

НИКОЛА: Слухай Іване, і я був сиротою і навчився почитати сирітство. І я виріс на твердім кусню чужого хліба, тому не цураюсь сироти. Ти хочеш йти від мене, втікати? ні, лишись, лишись! Одну дочку маю я, а ти мені був за сина. Хто замкне мої очі, як і ти пійдеш? Ні Іване! если любиш Марту, а вона тебе любить — я — батько дитині моїй! тож нехай вас Бог благословить. Може сиротині буде щастилось за сиротою, може за ньою буде сам Бог з калитою!

да батьком,

артусю. Ти
та око не
до любитесь

на правда,
(нині люб-
вою, полю-
що черно
це, но сер-
, що любов
дитини. Не
простіть, а
і полекшає

рогою і на-
на твердім
сироти. Ти
ль, лишись!
сина. Хто
ване! если
я — бать-
гословить.
угою, може

ІВАН і МАРТА: (цілують руки Николи) Отче!
НИКОЛА: (тримає їх руки в своїх: Уважати
треба, щоби Іван і Марта уставились боком, аби
видно було їх лиця і щоби не закривали собою
Николи). Так, мої діти! Не дїждусь я може ва-
шого получения, то бодай заручу вас обоє. Ти
Іване, трудись ще рік; до війська тя не возмуть, а
по році — до вінця. А тепер (протягає над ними
руки) най благословить вас Бог на небі, най дає
є роси і води в найдальші покоління! Най цвите
є хаті вашій любов і згода, достаток і спокій!
Жийте так, як старався я жити, і памятайте на
ту послїдну може пересторогу вашого батька! О-
пїці Божій я передаю вас — Бог нехай буде на-
дїєю вашою — амінь!...

(Завіса падає кінець 1. акту.)

А К Т ІІ.

СЦЕНА І.

Сцена представляє вільну околицю; на середині керниця.
Кілька дівчат бере воду.

Хор дівчат.

Мов шнурочком чорні брови
Чомся в низ спустили?
Чомся мої карі очі
Сльозами залили?

Болить мене серце важко,
Приїдеся вмирати,
Ой бо хочуть мене конче
За нелюба дати.

Плиньтеж сльози, плиньте пісні,
Тугу заливайте,
Мому серцю молодому
Вбиватись не дайте.

Нехай я ся повеселю,
Під вінець нім стану,
За нелюбом заким скоро
Мов той цвіт не звяну.

ДІВЧИНА І. Диво то дівчатка! якось тепер і
спів не йде так, як перше. Бувало нераз заспі-
ваем, аж улиця ходить; а нині — жалься Боже!

ДІВЧИНА II. Та кому нині і співати?! Перше бувало, як Мартуся затагне, аж луна йде, а голос як звіночок.

ДІВЧИНА III. Не до співу їй, не до співу! Від коли помер старий Никола, цілком инша стала. До нікого і словечка не скаже, а все плаче і плаче.

ДІВЧИНА II. І чого-ж би се? Таж прецінь жаль минеться, а біди вона чей не знає! Мій татуньо казали, що старий Никола записав її великі гроші. Та і не на чужі пішла руки — всегда до своїх.

ДІВЧИНА I. Дай спокій! волілаб я до некла стрім головою, як дістатись в хату Гринька. Від коли зістав війтом, то ні совісти в нього ні серця, не дає бідній дівчині спокою; роби і роби аж руки мліють.

ДІВЧИНА II. Та менше о роботу; Марта не лінилась до неї з малку. Но ту єсть щось гіршого. Хіба не чулисьте, що Гринько хоче конче видати Марту за писаря Податковського?

ДІВЧИНА I. Але кажеш! Не вір; мабуть тільки так люде говорять.

ДІВЧИНА II. Люде говорять? Говорять, не говорять, а тільки так єсть. Сама Марта казала то моїй матусі, сама я на власні уха чула, а ти кажеш, що люде тільки так говорять!

ні керниця.

ь тепер і
аз заспі-
ся Боже!

ДІВЧИНА I. А леж хіба Бога в серцю не має?
Таж небіщик поблагословив її з Іваном!

ДІВЧИНА II. І що з того? як чіпився писар
війта, день і ніч не дає спокою. "Віддайте за мене
Марту, віддайте!" А бідній дівчині як оса на
очи лізе — годі спекатися.

ДІВЧИНА III. А щож з Іваном буде?

ДІВЧИНА I. Бог святий знає! Нині пішов до
міста до бранки, хто знає! Татуньо казали, що як
писар з війтом наварять пива, то і з коротшою
ногою до війська візьмуть.

ДІВЧИНА I. Бідна дівчина! Не дармо то каже
пісня. (співає.)

Нещасна я сиротина
Без батька, без мати,
Хотять мене молодую
За нелюба дати.

Ліпше мені в землю сиру
Головку зложити,
Як на світі за нелюбом
Дрібні сльози лити.

Чомусь мені, моя мати,
Долю завязала,
Чомусь мене молодую
За нелюба дала?

Радше мені камінь в воду,
Радше най загину,
Як з нелюбом маю жити
Хоть одну годину.

ДІВЧИНА I. Ох лишечкож мос! Заговорились, заспівали, а то вже вечір — треба утікати.

ДІВЧИНА II. Най утікає той, кому спішно; мені не швидко. В мене нема з ким стояти вечером в садку.

ДІВЧИНА I. Ніби то у мене сесть.

ДІВЧИНА III. А я хотьби і хотіла, не мож; садка нема!

ДІВЧИНА II. Ха-ха-ха! бідні ви; а Михайло Балух і Олекса — чого так часто ходять нашою улицею? Їм не туди дорога.

ДІВЧИНА I. Крутяться, ясна річ, бо хотять на тебе надивитися.

ДІВЧИНА II. От видумалась!

ДІВЧИНА III. Певно що видумала, бо вже є такий, що за часто приходить до вас сокиру ладити!

(За сценою чути: "Ганко, Ганко, а бодай тя! та води!").

ДІВЧАТА. Ой втікаймо, бо ще й бити стануть!

(відходять.)

СЦЕНА II.

МАРТА: входить з противної сторони, переходить вільно на перед сцени і співає:

У мене чуд очі
Та брови шовкові,
І серце дівоче
І жар в нім любови;

Та очі залила
Гіренька сльоза,
І в серце насіла
Тяженька журба!

Чому ж я так тяжко
Мій вік проклинаю,
Чом серцю так важко,
Чого ж я ридаю?

Того я ридаю,
Того я сумна,
Що долі — розмаю
У мене нема.

(По хвили говорить).

О, тяжко співати тоту пісню! Не знала я її перше. Батеньку мій! Єслиби повстав ти тепер з гробу і глянув на свою дитину! Чому не пукло моє серце тоді, як краялось при твоїм гробі? Чому не залили мене гіркі мої сльози? Кількож ви-

терн
коби
дума
мене
госло
нас
змил
на!
пане
щаст
ду хі
тім

Григо
ГІ
дуже
дому
Ш
удал
то го
ГІ
уха м
бром.
Ш
Не д
ГІ

терпіти мусіла вже я бідна! Но все то знесу я, коби лиш позбутися того Податковського! Чи подумалаб я коли, щоб рідний мій дядько неволив мене іти за нього? Таж ти сам батечку, поблагословив мене з Іваном, для чогож люде розлучити нас хотять? Не дай, о Боже, загинути сиротині, змилосярдися надімною, бо Ти моя надія послідна! (За сценою чути: "Еге тен-тего! ходім туди, пане вуйце, при кирниці і спічнемо трохи".) Нещастє мое! то йде дядько та єще з писарем. Піду хіба і сховаюсь от там, поки не пійдуть, а котім стану дождати Івана. (Виходить).

СЦЕНА ІІІ.

Григорій і Податковський (виходять з противної сторони).

ГРИГОРІЙ: От тут пристанем, бо втомились дуже ноги. Богу дякувати, що дісталися вже до дому.

ПИСАР: Тим більше, що діло монструмлею удалось дуже хорошо. Гм, що розум, пане вуйце, то голова!

ГРИГОРІЙ: Тихше говори, бо і стіни днесь уха мають. Так треба було волоцозі: не можна добром, лихом зробиш.

ПИСАР: Слово, пане, що розум, то голова! Не дармо вас через мене вибрали вийтом!

ГРИГОРІЙ: Мовчи, не хочу о тім знати. Я

виходить віль-

знала я її
ти тепер з
у не пукло
гробі? Чо-
ількож ви-

не пхався на війтівство — самі хотіли: не хочу, щоб люде говорили, що писар зробив мене війтом.

ПИСАР: Гм, монстерджею, то нич дивного; то тен теґо при виборах писар всегда перша голова, писар розписує, писар панє теґо після §. 715 устави — гм теґо — ага нидемізаційної збирає голоси, пише до самого пана старости, гм — ви то самі бачили!

ГРИГОРІЙ: Добре вже добре; но більше щоби не чув я того від вас!

ПИСАР: Так то цілком після §. 715 устави — гм теґо. — Но, але мені, якжеж то панє вуйцє добродію, чи не пора би слати за ручниками?

ГРИГОРІЙ: Я не бороню; шли собі, куда хочеш.

ПИСАР: Гм теґо, бо я би гадав там, теґо монстерджею там, де серце; я рад бим вашу браталицю панну Марту.

ГРИГОРІЙ: Про мене, шли до кого хочеш, хотїйби і до Марти. Мені радше як позбудуся лиха. Але всеж совість не позволяє мені віддати дівчину за тебе.

ПИСАР: Пане начальнику, то єсть образа гонеру. Я, наколи оженюся стану найпоряднійшим на цілу околицю. А по друге, ви знаєте, що тен теґо рука руку мис, ви мені поможете в тім ділі, я вам поможу в другім. Ви слухайте мене, а пев-

но над
теґо п

ГРИ

дуса з

гато м

придан

ПИС

го, пре

ковськ

придан

консум

ГРИ

я не д

риши в

ші!

ПИС

потреб

школьн

гонору

— річ

ГРИ

ПИС

війта в

разд з

ник і п

не мос

но надійтеся що зробите грошики і будете тен теґо паном.

ГРИГОРІЙ: Роби як знаєш! Одного лиха збудуся зі села; пійде волоцюга, а на дівчині не богато мені залежить. Тільки з гори кажу, що з її приданого не дістанеш ані крайцаря!

ПИСАР: Якто? прецінь, монстерджею гм теґо, прецінь Марта т. с. моя будуча пані Податковська з Держаківських має тен теґо невеличке придане! Я сам, пане, після §. 715 устави, ага, консумційно-акцизової писав власною рукою..

ГРИГОРІЙ: Знаю я о тім добре. Но еслиби не я не дістав би ти ніколи Марти, а прецінь твоє рини всегда, що тобі ходить о Марту, а не о гроші!

ПИСАР: То, пане теґо, правда свята, а в раз потреби, після §. 715 устави, гм, не знаю, ага! школьно-копиткової готов я ствердити словом гонору; но але тен теґо нині жена без посагу то — річ неможлива.

ГРИГОРІЙ: Хочеш не хочеш, вибирай!

ПИСАР: Помалу, помалу, монстерджею, до війта війт не піде; говорять: "святий спокою гаразд з тобою!" Монструмджею, чоловік, як я, урядник і правник, зваживши тен теґо високе уродження мое і пане теґо гідність пані з Держаківських

Податковської, мушу урядитися, дім прибрати. А тисячка то нічо, то багателя! Но щож, пане вуйце, ви нічо не говорите?

ГРИГОРІЙ: На дурниці нема відповіди! І крейцара не дам!

ПИСАР: Алеж монстерджею, я крейцара не хочу. Борони Господи кривдити вас, пане вуйце! Але гм того, після §. 715 устави ага! куця коні, от так на слово 800 і могорич! Но, як-то, ви йти хочете пене вйте?

ГРИГОРІЙ: Іду; кажуть, що з паним і дурним не договоришся!

ПИСАР: Монстерджею, вслиби мені хто инший важився то сказати, го, го, го! пане, образа гонору цісарського урядника, кримінал, §.715! Але урядник від урядника все прийме, по приятельськи най буде 750 зл.?

ГРИГОРІЙ: Не буде?

ПИСАР: І 700 не буде?

ГРИГОРІЙ: Не буде!

ПИСАР: А 650?

ГРИГОРІЙ: І того не буде!

ПИСАР: А 600 зл. також ні?

ГРИГОРІЙ: А ні!

ПИСАР: Но пане того монстерджею, вуйце, тен того, я не розумію! Хоть цілим серцем люблю панну Марту, але любов без крейцара...

ГРИ
мені т
дам то
той пі
ПИС
тверез
ність.
вати...

ГРИ
тебе за
ПИС
ді, а д
стомос
сяги. І
людей
своє се

ГРИ
ні пани
ПИС
дас! П
ГРИ
ше збу

ПИС
ма ніч
Марта
ГРИ

прибрати. А
ж, пане вуй-

відповіді! І

крейцара не
с, пане вуй-
і ага! куця
і! Но, як-то,

ним і дурним

ні хто інший
і, образа го-
л, §.715! А-
ле, по прия-

ю, вуйце, тен
цем люблю
а...

ГРИГОРІЙ: Слухай, Податковський! надоїло мені твоє говорення. Хочеш, бери Марту — я дам тобі 300 злр. приданого хоть знаю, що гріш той піде на горівку.

ПИСАР: О, борони Боже, ніколи! Я чоловік тверезий, міг-бим і медаль дістати за святу мірність. Гм пане теґо, я хотів раз навіть шлюбувати...

ГРИГОРІЙ: (перериває). Так, коли хотіли тебе за горівку нагнати з писарства!

ПИСАР: Ні, слово чести, монстерджею не тоді, а день пізніше, такі з доброї волі; тільки сіомость сказали, що мене не допустять до присяги. І сама річ, присяга для піяків, а не для людей тверезих! А коли, монстерджею, віддам своє серце панні Держаковській...

ГРИГОРІЙ: Говори "Держанці"! яка там мені панна!!

ПИСАР: Но так, але теґо воно ліпше виглядає! Шляхта-Податковський — Держаковський...

ГРИГОРІЙ: Хочеш, шли за ручниками скорше збудуєся клопоту!

ПИСАР: Гм щож маю робити, без страти нема нічого на світі. А еслиби, пане теґо, панна Марта не хотіла... га?

ГРИГОРІЙ: Що? не хотіла! Поки я жию на

світі, в моїй хаті дієся то, що я схочу. Не піде добрим способом, лихим піде! (Відходить).

СЦЕНА IV.

ПИСАР: (сам) Монстерджею, жінка, мов цукерок — що кажу? як келішок чистої як шкло рафінованої горівки. Гм, буде житте хоть на шів року, а потому... буду ссати дурного війта. Монстерджею, не дармо казав пан староста: "Податковський! ти високо скінчиш!!" (співає):

Нема над мій стан;
Кожний писар пан!
Пише скарги і контракта,
Письма ріжні, ріжні акта.

Нема над мій стан;
Кожний писар пан!

Сли комісія яка з'їде,
Писар перший всюда піде,
Свідків кличе, призиває,
Перший всюда він бувас.

Нема над мій стан;
Кожний писар пан!

А як прийде до виборів,
Він без сварки і роздорів

В
ЯА
Т:
Т:
ОА
Т:
В:
З:МАР:
же! що
чи на т
лись о
жити с

очу. Не підє
кодить).

а, мов цуке-
як шкло ра-
гь на пів ро-
війта. Мон-
ста: "Пода-
іває):

Все з виборів ся вивяже,
Як кишеня власна скаже.

Нема над мій стан;
Кожний писар пан!

А скінчатся вже вибори,
Там то слава і гонори!
Там тоасти і вівати
Оковитков тра співати!

Нема над мій стан;
Кожний писар пан!

А конечно як тра вмерти,
То хотів-би я по смерти
Вже з привички і звичаю
За писаря стати в раю.

Нема над мій стан;
Кожний писар пан!

(Співаючи послідні слова виходить).

СЦЕНА V.

МАРТА: (виходить з плачем). О Боже мій, Бо-
же! що прийшлось мені учути? Батеньку ти мій,
чи на то лишив ти мене, щоб чужі люде торгува-
лись о мене та за твої гроші? О тяжко, тяжко
жити сиротині! — Добру раду радять собі дядь-

ко з писарем, та нич з тої ради! Я радше загибну, як вийду за кого иншого, як за Івася! О, коби вернув він лиш скорше! бо щось дуже неспокоїно бється моє серце! (співає:)

О Боже великий, о Боже єдиний,
На мене сирітку згадай!
Будь батьком, опіков, бідной сиротини,
В ноталу нещасну не дай.
Споглянь на ті слези, що вічно вмивають
Сирітські сі очі мої;
Вони то мольбою до тебе взлітають,
Тож радо їх, Отче, прийми!

СЦЕНА VI.

(Марта і Писар, котрий вже в середині співу, незамічений Мартою, входить).

ПИСАР: Добрий день, а властиво, гм теґо, хотів я сказати добрий полудень, чи то, як кажеся добрий вечір!

МАРТА: (до себе.) То кара Божа з тим чоловіком! знову зачне своє залицяння. Але відкажу йому так, що і ручників йому відхочеса.

ПИСАР: А монстерджею, якто красно панна Марта співає! Я з далека почув і тому вернувся. Тільки така сумна пісня, що мене слово гонору, аж за серце хапнула.

МАРТА: Нехай весільної той співає, кому ве-

село, а
дилась

ПИС
мувати
треба (

МАР

ПИС

еще по
тен теґ

кров з

МАР

і не тр

ПИС

тен теґ

датку, і

стерджо

першим

МАР

ні вже

ПИС

монстер

но Мар

бити!

МАР

ти?

ПИС

радше загиб-
Івася! О, ко-
дуже неспо-

тини,

змивають

ь,

і співу, незамі-

, гм теґо, хо-
о, як кажеся

а з тим чоло-

Але відкажу
еся.

расно панна

му вернувся.

слово гонору,

ває, кому ве-

село, а мені бідній сироті лиш сумна пісня су-
дилася!

ПИСАР: Та ніби тен теґо воно добре і посу-
мувати часом. Но суть хвилі, монстерджею, де
треба би конче повеселіти!

МАРТА: У мене ті хвилі давно минули!

ПИСАР: Но але, теґо монстерджею, можуть
еще повернути. От, якби присватався на примір,
тен теґо, як то кажуть, який красний хлопець, гм
кров з молоком, а до того...

МАРТА: Ви знаєте, що я вже засватана, тому
і не треба мені сватання другого.

ПИСАР: Монстерджею, сватання — то, як би
тен теґо сказати? контракт купна. Поки нема за-
датку, прийде другий, дасть більше, бере... Мон-
стерджею, як прийде жених красший, в кут з
першим!

МАРТА: Та то лиш біда, що не трафиться ме-
ні вже другий!

ПИСАР: Не трафиться? О, не журіться! Я
монстерджею сам знаю такого, що за вами, пан-
но Марто, дав би собі тен теґо і не знаю що зро-
бити!

МАРТА: Хтож се такий, если можна поспита-
ти?

ПИСАР: О! чоловік дуже високо поставлений,

цісарський урядник, гм монстерджею, з комісарем від староства за пан-брат, учений, го! го! го! а хлопець як ляльочка! А що? правда, аж люблю слухати? Ха-ха-ха, не то, що Іван!

МАРТА: Бути може! Но скажіть, хто се такий? Може і не бачила краси такої, а може і не схоче він хлопки-сироти!

ПИСАР: Монстерджею, любов, любов — то есть така річ, котра на все забути каже — і на шляхоцтво і на науку.

МАРТА: Кєли годі від вас звідатися, хто се такий, що хоче так велику честь висвідчити сироті!

ПИСАР: Правда, честь велика! О, монстерджею, щоби було, еслиби тим женихом був, гм тоб, я сам?

МАРТА: Знала я о тім від першого вашого слова. І відповідь у мене та сама, яку ви вже не раз чули. Дайте собі освятити воду і відчепіть-ся від мене! Не глузуйте над сиротою, бо Бог вас покарас; не важтеся слати ручників, бо набавитесь ганьби. А будете ще лазити за мною, то стережіть-ся рук Івана; бо — пещасте ваше!

ПИСАР: Так ви кажете? Та так мені платите за то, що я, монстерджею, забув на свою науку, уряд і шляхоцтво і хотів вам вирядити таку

честь
ви...

близш

Я

Йй

Йй

В

На

Я

За

Ж

М

ни не

Пожд

нови

П

ма к

ки; у

М

сльо

на с

так

честь? Пождіть, монстерджею, пождіть! А Іванови...

(За сценою співає Іван; пісня що раз голосніша, бо ближша).

Я люблю дівчину, хорошу як цвіт:
Її голос — звіночок, що срібром звенить,
Її око — то зірка, що сяє в ночі,
В ній брови манячі мов з світлої дуги.
Над гори, смереки, над власний топір,
Я люблю дівчину хоросшу від зір;
За голос-звіночок, за чудну її бров,
Житте би я радо віддати готов!

МАРТА: (до писаря, котрий прислухуєсь пісню но наколи та тихне, хотів би віддалитися). — Пождіть хвилию, пане писар! Скажете зараз Іванови то, що мені на нього сказати хотілисьте.

ПИСАР: Монстерджею, потому того; тепер нема коли! У мене обовязок! (Оглядаєсь на всі боки; узрівши Івана уходить).

СЦЕНА VII.

(Марта, Іван).

МАРТА: Прецінь діждалася я тебе! Кілько сльоз перелила я нині! як тяжко було цілий день на серцю. Но дякувати Богу, ти вже вернув. От так Іване! най сповняться слова батенька нашо-

го. Поберемся, хоть дядько вередує. Най там! хоче, лишім йому всі гроші; дасть Бог милосердний, голодом не помremo. Но чогож ти такий сумний, Іване?

ІВАН: Ти не гадавш навіть, які чорні хмари повисли надімною. Так! час тобі вінчатись, та— не зі мною!...

МАРТА: Іване! що се ти кажеш?

ІВАН: Марто! не судилось нам жити у купці; мене взяли до війська...

МАРТА: Матінко Божа! (кидаєсь до нього.) Скажи, чи правду ти кажеш?

ІВАН: Так чисту правду, як Бог на небі. Твій дядько і писар хотілись позбути знайди з села — і позбулись! Не плач, Марто, не вбивайся, така була воля Божа! Хто знає, чи булаби ти щаслива за мною. Я піду, забудь мене, подай другому ручники, а будеш щаслива!

МАРТА: (відходить від нього). І ти се мені кажеш? Ти, щось мені клявся разів тільки? А тепер відпихавш від себе?

ІВАН: О ні! я все однакий. Но біль і горе вже забило мою душу, я нещасливий на віки! На щож мені дивитись єще на твоє нещастє? Марто, знай, я піду, але поки життя мого, то тебе не забуду!

МАРТА: (бере його за руку). Іване! глянь на

неб
на
і п
буд
дем
Іде
лі:
раз
ньо
Сал
пер
чи
вер

небо: там високо той, котрий поблагословив нас на віки. Тоді сказала я, що твоєю завжди буду, і притім останусь! Я кленусь Богом святим, що буду твоєю або — нічією. Не зійдемо тут, зійдемо в небі. А лишатись мені в селі, нема чого. Ідеш ти з села, і я піду. Як знавш, на третім селі живе моя тітка, сестра небішки мами. Кілька разів переказувала вона, щобим перейшла до ньої. Вона хоч і богата, але серце має добре. Сама вона живе, пійду там, а може легше буде переносити горе — і ждати на тебе!... Тої ще ночи покину село, втечу — може щасливішою поверну до нього! А тепер... (співає):

Пращай, село ти рідне,
 Ти щастє, ти мій рай;
 Тобі я шлю в послідне
 Пращай, пращай, пращай!

ІВАН: (співає):

Пращай моя хатино,
 Де глянув я на світ,
 Заким тебе покину.

(Разом співають).

А Ти, о Боже, Боже наш,
 Могучий і єдиний,
 Зійтися тут нам знову даш

В щасливішій чей годині.

Молитва наша в небо там,
Несеся сиротою:

Однак ми вірим, що ко нам
Прийдеш Ти з калитою.

Колиж получить знов нас тут,
Надійне щастє гоже,
То вдячні серця все будуть
Імя хвалити Боже!

(Кінець акту другого).

А К Т III.

(Сцена представляє роздорожке за селом; на роздорожку хрест. Можна також представити тоту саму сцену, що в попереднім акті, але в таким разі вже в другім акті мусить бути хрест на виднім місці).

СЦЕНА I.

КОСАРИ з косами стоять на переді сцени і співають:

Дзень косами, дзень та дзень,
Пок ще сяє божий день,
Пок ще руки не поміли,
Пок ще коси не ступіли.
Хоть поллеся піт з чола,
Нуже дружно до діла!

Дзень косами, дзень та дзень,
 Пок ще сяе божий день;
 Нуж до труда кленмо коси,
 Кладім збіже у покоси;
 А як нивки лиш діжнем,
 Вінець слашний увієм!

Самоспів:

Бо на світі так буває:
 Кожне діло ся вінчає,
 Кожний труд ся оплатить,
 Лиш охочо, браття, жніть!

Всі:

Тож жнім,
 Тож жнім,
 У коси звенім!

Нуж до труда кленмо коси,
 Кладім збіже у покоси:
 Бо на світі так буває:
 Кожне діло ся вінчає,
 Кожний труд ся оплатить,
 Лиш охочо, браття, жніть!

Тож жнім,
 Тож жнім,
 У коси звенім!

I. КОСАР: Дав Бог діждатися жнив, славити

роздорожку
 сцену, що в
 акті муєть

і співають:

Його за тоє! Ось день за днем: мине літо настане осінь. Скількож то разів ставав я з косою на ниві, а де поділися ті часи? Так то і з життям нашим: прийде осінь, зима — бувай здоров!... Ось і старий Никола Держак: два роки тому назад ще тримався просто, нараз підтяв косою — все пропало...

II. КОСАР: Помяни Господи його душу! А чесний був чоловік! Шукай на сто миль, не знайдеш такого другого. Алеж бідна його Марта! Не з великої видно вигоди покинула вона нашого вйта та пішла зі села. Шкода дівчини!

III. КОСАР: Не бійся! Добре не попсуєся так скоро. Але більша шкода Івана; ні з того ні з ового до вйська іди. Видно, щось то воно мусить бути!

II. КОСАР: Та щож могло би бути? Ціла справа писарева! Захотілось п'яниці сватати Маргу, та нуж — позбутись Івана!

I. КОСАР: Але за Мартою так жаль бере чоловіка! А до того тепер доперва вона бідна: гріш пронав, сама одна без роду, без всього.

III. КОСАР: Що, кажете, гріш пронав?

I. КОСАР: До чиста! як горіла тамтого тижня хата Гринька, годі було де що виратувати. Гринько боявся гроша дати на чужі руки, боявся і в скрини ховати; звичайно ріжно бував, то і три-

мав
що х
грош
II.
же, і
динь
чи н
док
II
даль
ше с
I.
(Ви

(З д
Г
мої!
три
мої
Л
пит
при
так
I.
жій

мав гроші за образом. В огни годі було знати що хапати, і — все погоріло. Марта зістала без гроша; а і Гринько добре не вийшов.

II. КОСАР: Що, не добре! Хата, стодола, збіже, все заасекуроване; побудує хороми, а не будинки. Тільки складав старий Никола! Бувало ночі не доспить, гріш в скриню ховає: а ту приладок тай годі.

III. КОСАР: Еть, заговорились, а пора йти дальше! Сонце вже високо; скорше зачнеш, скорше скінчиш.

I. КОСАР: Ваше слово, ваша правда! Ходім! (Виходять).

СЦЕНА II.

(З другої сторони надходять: Григорій, Лесь, Тимко, Ілько).

ГРИГОРІЙ: Вже сонце високо стануло. Сини мої! А ж тут підвів я вас, а звідси перед вами три дороги — для кожного инша. Ідіть в світ мої сини; трудіться, працюйте, добивайтесь долі!

ЛЕСЬ: Батьку, позволь промовити слівце та запитати, чи не ліпше таки булоб лишитися нам при тобі? По що йти в світ та лишати все, що так миле серцю?

ІЛЬКО: Правда твоя, брате! жаль йти в чужий світ, коли привик чоловік до своїх. А і е дс-

ма що десять рук то не чотири. Не дав Бог загинути до тепер, і дальше не дасть.

ТИМКО: Та і долі шукати — не так то легко! Не один шукав, питав, та не допитався до дому більше. Може і нам котрому місто долі пішла Бог сиру могилу. Все ліпше було би лягчи межі своїми.

ГРИГОРІЙ: Діти мої! Правда, жаль батькові пускати вас в світ широкий, та мусить так бути! Хоть прийшов огонь допуст тяжкий, хоть все погоріло, лишилась кервава праця, яку для вас хвавав я. Ось тепер пускаю вас світом: ідіть працюйте на свій хліб! Я даю вам на початок гріш знатний, кожному даю по триста золотих. Однак приречіть мені, що з гроша того не видасьте ані крейцара дармо, що будете горювати, як я горював і бився і добивався кусня хліба.

ІЛЬКО: Отче! ти змалку учив нас щадити; будь певний, що праці твоєї не промарнуєм.

ГРИГОРІЙ: Добре, діти, а тепер ідіть! За три роки на тім місци, як нині, скоро світ я чекаю на вас. Ту зійдемося і кожний розкаже як і де знайшов свою долю. (Дає кожному гроші; підходить до Тимка).

ТИМКО: Батьку! возміть ті гроші, а я лишуся при вас. Що по грошах дитини, як нема серця

мате
вас
возь
тись
Г
Але
голо
А я
поч
не
хліб
мин
Л
сел

материнського, нема серця батька рідного? Хто вас підпоможе, хто утре сльози ваші? Батьку, возьми той гріш, а не вбивай серця; дай остатись при тобі!

ГРИГОРІЙ: Сину мій твоє слово крас душу! Але так мусить бути, а то під угрозою утрати благоденства мого. Я кажу вам, діти мої, ідіть! А я зі старою матір'ю трудитись буду; зачну від початку може еще придбаю. Може котрому з вас не дасть Бог щасття, то еще знайдеться кусень хліба. Я не пращаюся з вами, час як день промине, зійдемося знову.

ЛЕСЬ: Ідемо, батьку, та ще раз глянемо на село рідне. Хто знає, чи всі ми вернемо тутка!

Спів:

Голубко-нене, ти синів
Хрести в далекий путь;
Щоб Бог щасливо їх довів,
Благати не забудь!

Барвінку-рути під вікном
В городці ти посій;
Зроби слезов і власним тхом
Що рана 'го огрій!

Если зійде барвінок той,
Синів з дороги жди;

Єсли же ні, то в упокої
Їх душу помяни!

ГРИГОРІЙ: Годі, діти завдавати туги серцю! Ідїть! час не довгий, вернете єще домів; Бог ласкав! А грїш шануйте! Памятайте, що прокляв би я дитину, що не уміє пошанувати кєрвавиці батька. Три дороги перед вами; вибирайте кожний тоту, яка близша його щастю! (Сини відходять).

СЦЕНА ІІІ.

(Григорій сам).

Не так пращати би ся батькови з дітьми! А прецінь якась сила гонить мене; я сам не знаю куда повернутися. Добре, що вони пішли! Може з далека від грошей тих полєкшає на серцю. День і ніч не маю спокою. Микола все стоїть на очах. Не я винен — дурна дівка сама занастила свою долю. А грїш... проч від мене, лиха гадко; не муч мене! (задумуєсь). Вони пішли і не знають який грїш понесли з собою. Той огонь!... Тяжко мені, а прецінь так муєло бути. Сталось, пропало; а ти, маро, зникай з очей! (Задумуєсь хвиля павзи). Чогось мені тяжко, щось давить, душно... Ні хвилі спокою... Га! знову? що се? чи я дитина? чи розуму нема вже у мене? Чого бо-

ятися?
нім Бе
відпро
них, д
джею,
несе?
бере,
най кі

ІІІ
Чувем
бре!

ГРІ
на щє
був ч

ПІ
хотїл
ком б
во па
повно
Пода

ГР
тобї
лиш

уги серцю!
в; Бог ла-
о прокляв
кервавиці
айте кож-
ни відхо-

ятися? ніхто не дізнаєсь! Ніхто? а сей хрест, на
нім Бог; Він все знає! Я помолюсь, відпокутую,
відпрошу на старість. Не для себе я зробив, а для
них, для дітей моїх. (За сценою: Еге, монстер-
джею, шукав я вас шукав!) Яка мара його тут
несе? Правда, йому належиться юдин гріш! Най
бере, дорожитись не стану; най бере все, та лиш
най кидас село, най іде може полекшає!

СЦЕНА IV.

(Григорій, Писар).

ПИСАР: Синів, пане теґо, виправили? гм!
Чувем, жінка мені казала; добре, пане дзєю, до-
бре!

ГРИГОРІЙ: Слухай Податковський! скажи,
на що вліз ти мені в дорогу? Не знав я тебе, а
був чоловіком а тепер?...

ПИСАР: Гм теґ, монструмджею; як той каже,
хотіли казати инакше! Не знали мене, чолові-
ком були; бо, пане теґо, чоловік без гроша, сло-
во пане, і дудка не варта. А тепер, коли всього
повно, хто, монстерджею, зробив вас паном, як не
Податковський?

ГРИГОРІЙ: (пристрасно). Слухай, я обіцяв
тобі сотку; не одну, а дві, три, дам тобі, покинь
лиш село то. Іди в світ, та не вертай більше.

ПИСАР: Гм, монстерджею, розумне слово. ви-би того три сотці! Я і без того хотів пуститися де инше, бо по правді сказавши, не варто братися з мужиками дур... хотів сказати нешляхотними. Але все...

ГРИГОРІЙ: (перериває) Податковський, ти іти мусиш! Скільки разів спогляну на тебе, жовч проливаєся в мені!

ПИСАР: Гм, звичайно, великі особи мають звикло слабі перви. Але для вас, пане вийте, готов я піти; і так час аванзувати, того тес час до золотого ковніра! Тільки, грошики, грошики...

ГРИГОРІЙ: Гроші дістанеш; іди, а мовчи як камінь. Но ще одно діло: Напиши до Марти, опиши все — огонь; скажи, що гроші згоріли, що я зійшов на діда. Най тепер віддаєся за Івана; обоє рівні! А по гроші прийди вечером; дам все, лиш іди із села, і не приходи більше. (Відходить.).

СЦЕНА V.

(Писар сам).

Дурний хлоп; пару соток і такі комедії робити! Тра ту стеречися, монстерджею; ноги за пас і в ноги, пане того! Добре говорив мені мій отець: не вдавайся з хлопамі! Але три сотці того грін

не аби-
вже ол
еще я
без жі
діла, в
думати
(Огля
уйде!
висься
ліпшо
се мол
монст
тальог
ци! А
нічого
чей я
Марта
може
жу; а
мене?
поля
юсь!
келіш
ки, н
женит

не слово. Ні-
лів пуститися
е варто бра-
ати нешляхо-

ковський, ти
а тебе, жовч

соби мають
не вийте, го-
тего тес час
і, грошики...

а мовчи як
і до Марти,
оші згоріли,
асся за Іва-
ечером; дам
ільше. (Від-

медії роби-
ногі за нас
і мій отець:
і того гріш

не аби-який! Монстерджсю, треба таки пійти де, та
вже оженитися. Тепер, поки чоловік молодий, то
еще як тако, а потому? На старість зле самому,
без жінки, без дітей. Але, пане, добре братися до
діла, щоби повелося відразу! Варта би може по-
думати та перебраться більше по сальоновому.
(Оглядаєся). Капелюх? ні, добрий, чорний, еще
уйде! Гм! підшевка? на підшевку ніхто не ди-
виться! Фрак? еє! хороший, пан лісничий певно
ліпшого не має. Гм пантальони? тропки кореткі;
се можна до чобіт! Ага правда, що чобіт не маю.
монстерджсю, діра? можна залатати! Що то пан-
тальони? Коби в серцю молодість та краса в ли-
ци! Але тільки ніс шось надто червоний! але то
нічого. Не дивуйтесь дівчата; то з праці, з по-
чей недоспаних; з науки пане, з науки Дурна
Марта, не було то шануватись? Але! але! гм!
може удасться. Що то писати? Піду сам, розка-
жу; а нуж зміркує письмо носом, та і піде за
мене? А тоді його, дурний хлоп дасть половину
поля і гроша дасть — знаєся на тім! Нагаба-
юсь! А як не схоче? То пане до сто кроть тисяч
келішків рафінованої і нерафінованої шпагатів-
ки, най собі!! Шляхцянок не мало в світі! Ну
женитись — то женитись!

Жень сен Ясю, жень сен жень.

Не одкладай з дня на дзень!...

СЦЕНА VI.

(Писар, дівчата надходять).

ДІВЧИНА I. А що вам, пане писар, так рано за селом і співаєте?

ДІВЧИНА II. Видно ще від вчора такі веселі! Певно писали цілий час, та не мали часу кластися спати.

ДІВЧИНА III. От, потанцювали би де що.

ПИСАР: Слухайте, дівчата! скажу вам новину. Будемо мали весілля!

ДІВЧИНА I. Ох, і чіє-ж се?

ПИСАР: Згадайте? чіє?

ДІВЧИНА II. Певно сліпої Ганки з глухим Андрухом!

ПИСАР: Ха, ха, ха! не вгадали того, не вгадали!

ДІВЧИНА I. Але де то весілля, чи в селі, чи де у панів?

ПИСАР: Монстерджсю, певно що у панів!

ДІВЧИНА III. То хіба пана лісничого паннунця іде за муж?

ПИСАР: Гм, лісничий — що мені за пан!

ДІВЧИНА II. Вжеж як не там то певно панич з двора жениться!

ПИСАР: Не вгадали; весілля велике в домі великого пана!

ДІ
ПІ
ДІ
вгада
ПІ
лика
ДІ
ПІ
ДІ
ного
ДІ
ДІ
цять
ПІ
писар
ДІ
ПІ
Кожн
чима.

ДІВЧИНА ІІ. То хіба де у якого пана?

ПИСАР: А так, у дуже ясного. Но згадайте!

ДІВЧИНА І. Хочете, скажіть, а самі вже не вгадаєм.

ПИСАР: Но то вже вам скажу. Жениться велика особа, урядник пан Податковський!

ДІВЧАТА: Ха, ха, ха, ха!

ПИСАР: Монстерджею, чогож ту сміятися?

ДІВЧИНА ІІ. Та як не сміятися з такого ясного паньства?

ДІВЧИНА І. А хтож тота, що йде за вас?

ДІВЧИНА ІІ. Чи не баба Варвара, що їй трицять літ тому помер другий чоловік?

ПИСАР: Го го го! панна як мальована! як писанка! Красна буде пара!!

ДІВЧИНА І. А що красна, то вже красна!..

ПИСАР: Пане, хлопець хороший, молодий! Кожна з вас пішла-би за мене з замкненими очима. Може неправда що? (співає).

Зле на світі сиротині

Одиноко жити;

Піду хіба причепурусь

Та станусь женити.

В мене жупан, камізоля,

Шаравари красні;

В мене брови, в мене очи
Мов ті зірки ясні.

Хор дівчат:

Оженися, пане писар!
Буде славна пара,
Пан урядник Податковський
І сліпа Варвара.

Писар:

Чи Варварка чи Одарка,
Коби лишень була парка;
Коб не хлопка, але паня,
Погуляєм аж до раня.

А котра мені за дружку, а за світильничку? Чи всі хочете? Ні — не можна.

ДІВЧИНА І. Не простим дівкам бути за дружку ясній пані! Де инше світилки шукайте!! (Відходять).

СЦЕНА VII.

(Писар сам).

А що, не моторний хлопець? Хоть дивись та цілуй, Ха ха ха!!

(Завіса спадає; кінець акту третього).

(Сцена

Три
село с
ко слі
минає
що де
переч
верни
(Плач

ЄЛ
дівчи
МА
звідки
журби
своїй
ЄЛ
селом,
МА
в моїм

А К Т І V.

(Сцена представляє хату Єлени, пізнати великий достаток).

СЦЕНА І.

МАРТА (сама).

Три роки минуло вже від часу, як покинула я село своє — три роки тяжкого горя та туги! Скільки сліз полила я бідна! Скільки журби! Три роки минає, як нема ні звістки від нього! Може бути, що давно вже земляця покрила його очі, то не перечуло того моє бідне серце. О Матінко свята, верни його на мою радість, на мою потіху! — (Плаче).

СЦЕНА ІІ.

(Марта, Єлена).

ЄЛЕНА: Що се, Марто? чогож знову плачеш дівчино?

МАРТА: Простіть, тіточко, но я сама не знаю, звідки сльоза за сльозою пливе з очий моїх. І журби мені ніякої; при вас, лєкше серце як при своїй рідній, а все таки чогось жалко.

ЄЛЕНА: Тобі важко, дитинко? Може жаль за селом, де своїх.

МАРТА: До своїх? О ні, тітко, ви знаєте, що в моїм селі нема ні одної душі щирої для мене!

ничку? Чи

и за дру-
те!! (Від-

звись та

Там лиш на цвинтарі могила мого батька та і мами — ах хотіла би я ще раз побачити, поплакати над ними та подивитись на ту хату в лісі, де я зросла та була колись щасливою. Більше нич не тягне мене до села!

ЄЛЕНА: Слухай, Марто! Скажи, чи не була я тобі як мов би мати рідна?

МАРТА: Так! не зазнала я, що то рідна ненька, та при вас дізналася про тото щастє. Ви приняли бідну сироту і були її матірю; нехай же вас Бог надгородить за святе ваше серце!

ЄЛЕНА: Марто, а прещінь ти криєш щось передімною! Твоє серце, дитино, неспокійне: його давить якась журба, і ти хочеш утаїти тое перед моїм оком. Дитино, ти пожалуєш того! Нераз сама не знайдеш відради, а не дасть тобі її другий; лиш скриватися зі всім — то годі. Серце потребує виговоритися тоді йому полекшає. Вір мені, я тільки літ вже жию на свігі і не одну журбу перебула.

МАРТА: Простіть сироті, если може чим не вгодила. Но вірте, на моїм серцю нема иншої журби, крім тої, за яку ви добре знаєте. Вже три роки минає, як не маю жадної звістки. . . .

ЄЛЕНА: Від Івана? Не журися, Марто! Бог поверне його здоровим. Боснія — край далекий, не так легко писати. Але не бійся дитинко, він

верше
ний і
МА
щоби
мало
може
знає,
і кує
ЄЛ
МА
мене
би се
на ті
ЄЛ
твій
муси
даєся
то пе
безпе
в тім
дати,
пропа
тебе.
ють з
більш
хотіл
мине.

верне; будете ще у купці щасливі, маєте красний гріш.

МАРТА: Тіточко! я радо віддалаби весь гріш, щоби лишень Іван вернув. Та бо і гроші ті не мало завдають мені журби. В чужих руках ріжно може бути; а еслиби осталася я без крейцара, хто знає, чи Іван не відцуравбися сироти без даху і кусня хліба?

ЄЛЕНА: Чи так мало віриш його любові?

МАРТА: О ні, він мене любить я знаю; він за мене готов і в огонь пійти. Але я сама не мала би сили завязати його вік, зробити нещасливим на ціле життє.

ЄЛЕНА: І тут не мудра твоя журба! — Гріш твій не пропаде так легко: таж твій дядько не мусить бути так лихим чоловіком, як тобі видаєся. Если хотів тебе віддати за писаря якогось, то певно з засліплення; може гадав, що так забезпечить своє щасттє і зробить тебе панєм. Я в тім не бачу нічо великого, що не хотів більше дати, на початок, як 500 зл. Мав розум! если би пропав гріш перший, лишилобися ще щось для тебе. Прецінь знаєш, що на селі не дуже питають за любов — дівчина іде там, де скажуть, де більше майна; тому не дивно, що і з тобою так хотіли зробити. Перетерпи ще, вернеся Іван, все мине. Витревай ще при мені, я на тебе не забу-

ду. Ти заходилася коло мене, позволь мені бути матерію для тебе!

МАРТА: (цілує в руку) О тітко ви втихомирили моє серце! Най матінка моя, котрої я не знала, і батько там в небі вимолять для вас вічну плату!

(За сценою чути голос Податковського.) Гм, тен теґо, чи тут мешкає пані Єлена Задорожна?

ЄЛЕНА: Маєш, певно щось зі суду. (Йде до дверей і відчиняє). Тутки, тутки!

СЦЕНА III.

(Ті самі). ПОДАТКОВСЬКИЙ.

ПИСАР: (вирост до Марти). Тен теґо, панно Марто, прецінь, монстерджю, маю то щастє, гм, як то кажуть, після § 715 повитати... (побачивши Єлену) а!! то певно тітка. Маю честь, монстерджю, представитись: сьм Ян; пане теґо після §. 715 як кажесь, Податковський, депендент у депендента нотаріяльного, пане теґо після §. 715 уставн, гм, ага, бувний актуальний дістариюш староства.

ЄЛЕНА: Е що там морочите! Чула вже о вас і много і ріжно.

ПИСАР: То річ ясна: моя слава яко правника і монстерджю бувшого актуального дістара в старостві єсть після §.714 широко звісна.

МА
трафі
П
фив?
нем п
§. 71
клонн
р
може
керни
що ці
на ли
П
еще т
Панна
но мі
шість
МА
гробу
чила
знати,
побач
серце
П
го; ал
змінит

МАРТА: Но щож привело вас так далеко і як трафили ви до мене?

ПИСАР: Як, монстерджсю, після §. 715 трафив? Гм, панно Марто, теґо, серце, за вибаченням пані тітки добродійки, серце моє вело після §. 714! На крилах літав я, щоби тен теґо поклонитися і уцілувати ручки панни Марти!

МАРТА: Не забувайтесь пане писар! Ви може забули, як тяжко прийшлося вам тоді при керниці спокутувати за ваші цілунки? Здаєсь, що цілий тиждень було ще знати п'ять пальців на лиці!

ПИСАР: (до себе). Овва! горда як перше а ту ще тота стара, пане, несе інтерес! (голосно) Панна Марта здаєсь теґо забулася; то був певно мій старший брат, котрий пане теґо помер шість років тому!

МАРТА: Бути може! тільки, що мусів хіба з гробу встати; бо ледво три роки минуло, як відвчила і його залицянок поганих. Але рада-би я знати, що за відомість приносите ви мені; бо для побачення моїх рук не занесло би вас здаєсь серце так далеко!

ПИСАР: Дві сумні новини приношу, пане теґо; але і вони можуть після §.715 монстерджсю змінитися в радість.

МАРТА: Що такого, кажіть, ради Бога.

ПИСАР: Гм, аж жаль бере за серце сказати вам правду; але гм-що треба, то і треба! Обовязок, го-го! обовязок після §. 715.

ЄЛЕНА: Не говоріть, не тревожіть нас! Дивіться на Марту: ваше безпотрібне говорення убиває її!!

ПИСАР: (скоро). За вибаченням пані тітки добродійки, хотівсім сказати, дядько панни Марти погорів до чиста, а при тім, пане теґо, погоріли всі гроші панни Марти!

МАРТА: О мій Боже, за що мене так караєш?! (плаче).

ПИСАР: (до себе). Ого, половина діла уже готова.

ЄЛЕНА: Божа воля Марто! не вбивайся, не плач, дитинко! (до писаря). Но щож дальше сказати ще масте, пане писар?

ПИСАР: Правдиво, друга річ, монстерджсю не велика! слово гонору і говорити не варта! Ото, теґо пане, прийшло письмо зі суду, що той волоцюга Іван, що служив колись в батька панни Марти, помер при війську в Боснії.

МАРТА: Іван!! (Плаче).

ПИСАР: Не велика, слово теґо, шкода! Хлоп — завжди хлопом!

МАР
мною?

ПИС.
поки го
нещаст
буваючи
ся серц
зараз з
слушне

МАР
відзиват

ПИСА
урядник
го, то є
стави ка
ки були

ЄЛЕН
казати в
хто покр
Марто н
брою дит
нікого. Є
мою і по
тальня і
половині
ловині на

МАРТА: О, біднаж моя головко! хто займеся мною? Хто помилує бідну, опущену?...

ПИСАР: (до себе). Тепер пора кувати залізо поки горяче. (голосно). Панно Марто! тең теґо, нещастє се не велике, еслиби, монстерджєю, я забуваючи на давне, пане після §. 715, поводячи-ся серцем, сам офірував руку панні Марті! Гм, зараз знайшлабися поміч і опіка? А що? чи не слушне моє слово?

МАРТА: Що, підлий чоловіче! ти смієш так відзиватись до мене? Проч мені з очей!!

ПИСАР: Поволи, пане теґо! Не досить, що я урядник, хочу ущасливити вас, хлопку, пане теґо, то еще мене шкалювати? А параграф 715 устави касаційної що? Вже упали крилонька! доки були гроші, то еще; а тепер нема чоґо дутися!

ЄЛЕНА: Мовчіть! Вже давно повинна би я казати вам іти за двері, та з мого дому еще ніхто покривджений не пійшов. Тож послухайте! Ти, Марто не печалися! Через три роки була ти доброю дитиною для мене. Я сама — у мене нема нікого. Еще перед літами записала я сю хату мою і поле на церков; в хаті буде братська читальня і дохід з читальні і дохід з поля пійде в половині на молитви за мою грішну душу, а в половині на підмоґу бідним громадянам. Та кромі

того є ще покладний гріш. І з нього куплю тобі тоту хату, в котрій ти родилася, а котру пан продати хоче і зложу завтра в касі в місті для тебе дванайцять соток яко віно. — Чулисьє пане писар?

МАРТА: О тітко, як же ви добрі для мене. Я не зможу вам вивдячитися, ні! І сказати годі, що серце чує.

ПИСАР: (до себе). Масш тего, стара чарівниця! попсувала діло!

МАРТА: Но що мені з майна, коли вже нема на світі Івана? Для нього я жила, він був потіхою, надією мою, він всім...

ПИСАР: (до себе). Масш, еще згадує того хлопа! Дурна дівка! має гроші, не піти за пана, а за хлопом плаче. Гм панє, смаруй хлопа, смаруй, а хлоп хлопом!

ЄЛЕНА: Не побивайся Марто! річ еще не певна.

ПИСАР: (до себе). Треба гонор ратувати, а бодай на перекір їй зроблю. Потім ноги за пояс і смали дальше — тут не для тебе партії! (головно) Пані тітко добродійко, монстерджею, ссть се річю певною, що сей драб Іван...

ЄЛЕНА: Хто позволяє вам, говорити так о чесних людях?

МАРТА
мірою!
Податко
ЄЛЕНА

ПИСАР
сьмо зі
за найм
Слово па

ЄЛЕНА
словам,
тино, не
лода, жа

Марта
ну, як х
любов. М
смерти. І
ду я жд
світі (пл

ПИСАР
Молоде
другого.
мас. Ось

ЄЛЕНА
суть нічо
Він бать

МАРТА: (крізь сльози). Не судіть всіх своєю мірою! За одного Івана не дав би ніхто десять Податковських...

ЄЛЕНА: Говоріть, що знаєте, бо...

ПИСАР: Слово того, після 715 прийшло писмо зі суду, що той, порядний чоловік, що був за наймита у вітця панни Марти, умер в Боснії. Слово панє, що на смерть умер!

ЄЛЕНА: Но Марто, если вірити можно його словам, треба здатися на волю Божу! не плач, дитино, не побивайся: Бог тя потішить! Ти еще молодда, жаль минеся, забудеш.

Марта: О ні! Не забуду я ніколи! Скоріпе згину, як хоть на хвилю позабуду на нього, на його любов. Ми клялися собі на вірність і любов до смерти. Не діждався побачити мене еще раз; буду я ждати, доки не зійдемося знову на тамтім світі (плаче).

ПИСАР: (до себе). Най напсує собі крови! Молоде дурне! поплаче забуде, піде за муж за другого. Не хоче мене, най на злість і він її не має. Ось тобі за твої пальчики!

ЄЛЕНА: Потішея, Марто! сльози не принесуть нічого. Віддайся воли Божій; не забудь, що Він батько і потішитель.

СЦЕНА IV.

(Ті самі і листонош.)

ЛИСТОНОШІ: Слава Ісусу Христу! Маєте письмо, казали пані почмайстрова, що то аж з Боснії. (виходить).

СЦЕНА V.

(Ті самі крім листоноша).

ПИСАР: (до себе.) Маеш монстерджейку! (цофаєся до дверей).

МАРТА: (взяла письмо від листоноша і пильно глядить на напись). Тіточко — сеж до мене — то певно звістка о смерти Івана!

ПИСАР: (до себе.) Дав-бим на службу божу цілого ринського, щоби так було!

ЄЛЕНА: (бере лист відчиняє, читає потім) Марто! Іван жив і леда день верне!

ПИСАР: (до себе). Бодай тя що зле, то зле! (хильцем виходить).

МАРТА: (падає на коліна). О Боже! слава Тобі, слава, що не покинув Ти сироти, що змилосердився над ньою! (Закриває лице руками, по хвили встає). А і вам най Бог заплатить за звістку щасливу та за ваше добре серце! Но читайте, читайте! Кожне слово з того листу — то над-

города за
стільки д

ЄЛЕНА
тобі зашка

Марта:
вала би м

ЄЛЕНА

До

Три роки
того часу
не знав, до
трі вже во
жнєш, і д
забула ти
ниці, та н
не забув н
і третий;
діткнулася
ронила! Я
ся читати
тів би зле
І тут гори,
то, молю т
забула ти
мені правд
вертати ма

города за всі мої сльози, які я виплакала. По стільки днів сумних полекшало мені на серцю.

ЄЛЕНА: Поволи! за велика радість могла би тобі зашкодити. Пожди до завтра!

Марта: О змилосердіться! Кожна хвиля убивала би мене. Читайте, на милість Бога читайте!

ЄЛЕНА: Добре, Марто!

Дорога Марто!

Три роки минуло, як полишив я тебе, та до того часу не міг переслати вістки за себе, бо я не знав, де ти перебуваєш. Доперва камрати, котрі вже вернули до дому, донесли мені, що ти живеш, і де маю вислати письмо. Марто, чи не забула ти на ту послідну нашу зустрічу при керниці, та на обітницю нашу? Бо я свідчуся Богом, не забув на ту хвилю! Був я в битві, раз, другий і третій; кулі роїлися коло мене, но жадна не діткнулася мене, видно твоя молитва мене охоронила! Я став старшим і дістав медаль, научився читати і писати та не тішить мене то; я хотів би злетіти до наших гір, до села, до тебе! І тут гори, та инакше тут як у нас! А тепер, Марто, молю тя, на чім світ стоїть, напиши, чи не забула ти на мене? О еслиби так було не крий мені правди, щоб не вертав я більше до краю а вертати маю леда день. Тут молити буду Бога.

щоби кулька скорше втихомирила серце. Я не
в'язу тебе до себе; если доля твоя веде тебе де
инше, най Бог тя благословить! Чекаю твого пи-
сьма, і прошу: моли Бога, щоби вернув Він мене
до краю, щоби злучив нас на віки!

Твій Іван.

От і все! Сповнилося, що благословені ті, котрі
плачуть, і друге, що за сиротою Бог з калитою.
Іванови треба відповісти і ждати його повороту.
Знаєш, Марто? Я знала від кількох днів о тім,
що твоє майно згоріло, тому і не перечу слів то-
го прибуди писаря. Бог вас сполучить і поті-
шить, а я і дальше буду о вас памятала. От і всім
наука що за сиротою стоїть сам..

МАРТА: (перериває). Бог милосердний, котрий
прийме щоденні молитви, які двоє ущасливлен-
них двоє сиріт заносити все буде за ваше здо-
ровле!

(Завіса спадає, кінець акту четвертого).

(Ілько

В ща

О гор

До ва

Чувст

У

І

З

І

До гір

Злетіт

Щоб с

На вік

Не так!
Ледви рокі
верну богат
кав долі, та
чим. Таким
либонь щас.
лака, та не

А К Т V.

(Сцена як в акті третім.).

СЦЕНА I.

(Тільки з торбами, як дід жебрущий співає).

В щасливий час витаю вас,
 О гори о верхи!
 До вас іду і вам несу
 Чувства святої любови.

Хотяй судьба гонила мя,
 І торбу світ мні дав,
 Я із за сліз до гір ся ніс,
 І серцем тут взлітав.

До гір, верхів, смерек, лісів
 Злетіти рад я був,
 Щоб серед них, тих гір моїх
 На віки тут уснув.

Не таким вернути гадав я до села рідного!
 Ледви років три як кинув я його — гадав, що
 верну багатий, щасливий; блукався світами, шу-
 кав долі, та знайшов її в борбі та в кию жебра-
 чім. Таким вертаю до дому!! І вони прийдуть —
 либонь щасливі, може і відцураються бідного бур-
 лака, та не глянуть на ту торбу. Боже, змилосо-

дися надімною! А прецінь я трудився, я бився на всі боки; не щадив рук, не велось, моя праця щезала, никла. Я дідом, але на серцю мені легко, супокійно; лиш важко дивитися на ті ниви, на село то, на верхи розлогі, де прожив я літ тільки. Ось іде якийсь дід жебручий, може із села; поспитаю за батька за матір; чи прийдеш еще упасти до їх ніг, чи може земля покрила вже їх кости!!

СЦЕНА II.

(Лесь, Ілька входить як дід жебручий).

ЛЕСЬ: Слава Ісусу Христу!

ІЛЬКО: Слава на віки!

ЛЕСЬ: Скажіть, дідусю, що чувати тут в селі? Хто війтом тут у вас, чи знаєте?

ІЛЬКО: Не знаю! Давнійше знав я се село, та довший час не був вже тут; тепер вертаю, та рад би дійти, бо село се мое рідне.

ЛЕСЬ: (до себе). Боже, як подібний він до Ілька! (голосно). Як-то ви родом з села того? Колиж кинули його?

ІЛЬКО: Недавно; ледви три роки минають як трьох братів вийшло нас з села.

ЛЕСЬ: Ільку! чи не пізнавш мене? Се я Лесь!

ІЛЬКО: Брате, Бог з тобою! (Падають собі

в обійми,
ча! Я гад
жа; та ба
доля! Тяжк
тити з бат

ЛЕСЬ:
дився, ро
труду. Ли
слабість д
— Тому п
воля небе

ПРОВО
село видн
ТИМКО
та, най к
бачив я й
і молитесь

ІЛЬКО:
чи на пра

ЛЕСЬ:
литви!

ТИМКО
Дивися, д

ь обійми, хвиля мовчання). Не весела наша стріча! Я гадав, що лишень мене діткнула рука божжа; та бачу, що і тобі не щастилося. Не судилась доля! Тяжко подумати о тім, як прийдеться зустріти з батьком. Чи повірять він словам.

ЛЕСЬ: Видно, Бог хотів нас покарати! Я трудився, робив, що міг — не було хісна з мого труду. Лихі люде забрали весь гріш; прийшла слабість довга, тяжка, по ній лишилася торба. — Тому приношу тут то, що придбав; най дієся воля небес!

СЦЕНА ІІІ.

(Ті самі: Тимко і проводир).

ПРОВІДИР: Ось і хрест, дідусю! а в долині село видно!

ТИМКО: Добре дитино; підведи мене до хреста, най клякну та помолюся! три роки тому — бачив я його ще а нині.... (Клякає під хрестом і молиться.).

ІЛЬКО: Се він, се Тимко! Брате, чи то сон, чи на правду на кожнім з нас сакви?

ЛЕСЬ: Тихо, брате! не перебивай святої молитви!

ТИМКО: (сідає під хрестом; до проводиря) Дивися, дитино, на шлях, чи не надідуть там я-

кі вози з богатимє людьми А я заспіваю пісню і подякую Пречистій Матінці, що довела мене до дому, що дозволила зложити кости на рідні. (Пригравас на лірі і співає).

До Тебе, Мати, ми ся звертаєм,
Мольби до Тебе наші пливають;
Тебе ми молим, Тебе благаєм,
На нас ніколи не позабудь.

Ти непорочна, свяга, єдина,
Взоре пречудний божой краси,
Встався за нами до свого Сина,
Його опіку нам умоли!

А коли серед тучі і грому
Гибнути станем в морю гріха,
Посеред вихрів і хмар пролону
Най нас осінить поміч Твоя!

(Пригравас на струнах; по хвили питає про-
водиря). А що, Гнате, не видно нікого?

ПРОВОДИР: Не видно! та тільки два старці
божі стоять біля нас та слухають молитви святої.

ТИМКО: Не глянуть на них мої очи — не
глянуть і на батька рідного, хіба що заплачуть
на його гробі!

ІЛЬКО: Тимку, не старці се, а ми, твої браття!
Ждемо на тебе оба, і всі — як ти жебручі!

ТИМКО
ки). Се ви
притисну
бо очи не
першого І
і перше, т
хвили обі
сакви! Бо
і кожний і
че, кидаєс

ЛЕСЬ:
тька еше
розтратим
тримали м
нас, та Б

ІЛЬКО:
ю лихі л
ря понав
життем ви
добре, на
стало сил,
моя совіс
над нами

ЛЕСЬ:
крайцар,
щиру пра

ТИМКО: (підноситься, простягає до них руки). Се ви? Так, то твій голос, Ілька! Ходіть, най притисну вас до серця, най серцем вас спізнаю, бо очі не глянуть вже більше на вас, (Дотикаєсь першого Ілька). Се ти Ілька? Так стрункий як і перше, та і на тобі торба! (опускає руки і по хвили обіймає Леся). І на твоїм хребті повисли сакви! Боже, чому рука Твоя повисла над нами і кожний проклятий Тобою! (Закриває лице, плаче, кидаєсь до хреста і молиться).

ЛЕСЬ: Браття, всі ми тут вже та лишень батька ще нема! Всі присягли ми, що дармо не розтратим майна, що будем стеречи його. Чи дотримали ми присяги? Може прогрішив котрий з нас, та Бог всіх карає за непослух батькови?

ІЛЬКО: Я кленусь Богом, щом робив, що міг, жо лихі люде розкрали кервавицю! З болю та горя попав я в слабість, мучився довго, ледво з життем вийшов. Та ті самі люде, котрим робив я добре, нагнали слабого і опущеного. До праці не стало сил, осталася торба; ось вона зі мною! Але моя совість чиста, спокійна, як чисте се небо над нами!

ЛЕСЬ: І зі мною так само було — кожний крайцар, давив, палив мене! Браття, я скажу вам щиру правду; гріш, який дав нам батько, не му-

сів бути чистий! Якась кривда мусіла на нім тяжіти!

СЦЕНА IV.

(Ті самі; Григорій; блідий страшно, очі запалі, взір неспокійний, дивиться довго на всіх; по хвили тихо опускає руку.).

ГРИГОРІЙ: (тихо). Сини мої!

ЛЕСЬ: Батьку, дивись, се ми! Який гріш ти дав нам, що довів нас до торби, що палив день і ніч нашу душу?

ГРИГОРІЙ: Сини мої! не витайте мене, ні; не підходіть до мене! Не такими ждав я вас, не в такій доли та щастю! Скажіть, що сталося з вами?

ІЛЬКО: Що сталося? Ваш гріш який дали ви на дорогу, збавив нас щасття; за нього купили ми лишень торбу і кий жебручий. Ось з тим майном вертаєм до вас!

ЛЕСЬ: Я трудився, як міг щиро. За гроші отворив я крамницю — та щож! людські стопи не ставали на моїм порозі, хоть давав я і ліпший і дешевший, товар, як другі. В кінци грім ударив, спалив крамницю — все моє майно!

ТИМКО: А мої очі погасли від плачу і горя! А хто винен сему?

ГРИГОРІЙ: (по хвили). Сини мої, хто винен?

Не ви, в
хайте: п
рїтську
Той гріш
діда, вал
шесть на
лось на
кою нем
нули, бо
я, ваш б
стився з
де над в
Бог діти
не пали
огонь. І
вертайте

ІЛЬКО
напасти
последні
кривда
(братів.)
ише за
жа крив
бі усе,
Григорі
ГРИ
се, щоб

Не ви, не ви! то Бог за мене вас карає! Так, слухайте: під хрестом дав я вам гроші чужі — сирітську кривду, та вони побили вас під хрестом. Той гріш — то був гріш Марти! І я зійшов на діда, ваша мати померла; огонь, вода, град і пошесть насіли на мене, хочай другим благословилося на кожнім кроці. (по хвили). А в серцю покою нема день і ніч! Я молився, щоб ви не вернули, бо сама гадка забивала мене. Діти мої! то я, ваш батько, винен вашому нещасттю! Бог щимстився за кривду сирітську, а Його прокляття буде над вами до суду віку! Так, бо за батька карає Бог діти. Ідїть! се місце буде вас палити, як мене палить! не дотулюйтеся мене, бо попече вас огонь. Ідїть, молїть за мене Бога, та більше не вертайте!

ІЛЬКО: Батьку, най Бог простить тобі, що за-напастив ти нашу і свою долю! А ось тут єще послідний крайцар давного (кидає від себе); най кривда сирітська не давить мене! (Звернений до братів.). А ми підемо відмолювати свої душі! Ліпше за прошеним хлібом, як має давити душу чужа кривда! Працай нам батьку! ми простили тобі усе, най і Бог простить. (Падають всі крім Григорія на коліна перед хрестом і моляться).

ГРИГОРІЙ: Вони моляться!... О, щоб дав я за се, щоби міг змовити хоть одну молитву! Та ні!

серце спокою не буде вже мати! (Лесь, Ілько, Тимко встають).

ЛЕСЬ: А тепер утікаймо з місця того; але всі вже одною дорогою, бо одну знайшли ми долю. Батьку, пращай ще раз нам! Може Бог збере нас на тамтім світі!! (Відходять).

СЦЕНА V.

(Григорій сам).

Пішли... пішла послідна моя потіха! Пішли, та ціле життє будуть терпіти через батька, що виплекав їм таку долю. А в серцю щось мя тисне, щось дре на сотні кусні. То кара Божа, то голос совісті, то пекло надімною! На очах все він стоїть. Николо! Чого мене мучиш? (Кидаєся вперед). Я невинен! Марта... сама... (по хвили). Що се мені? то білий день, нікого нема довкола! Чого я лякаюся? (дивиться на хрест). Ось сей хрест! як страшно він глядить на мене! (заточуєся). То за Івана за Марту! Га!... пекло надімною! тяжко мені! (легить в перед). Николо, чого хочеш? проч від мене! (Витягає руки в перед і падає оmlілий при боці сцени; за кулісами чути спів).

Хто крил бажав, хто все взлітав
До вас, о гори ви!

Хт
Вм

ГРИГ

Ах

То

Як

Пр

Но

О

По

Ск

О! та

Не дав

дей. Як

скола; с

ло! (За

чую я д

Кількож

грав сер

ГРИГ

з очей!

ІВАН

Хто так як я, що ніч, що дня
Вмивався все слізми!

(Виходить Іван, на грудях медаль).

СЦЕНА VI.

ГРИГОРІЙ, ІВАН на переді сцени співає.

Ах той лише розкаже все
Тобі, моє село!
Як тяжкі дні у чужині
Прожитись мні прийшло.

Но днесь я знов до вас прийшов,
О гори, раю мій!
По днях туги, сльозах журби,
Скінчився біль тяжкий.

О! так, скінчився мій біль, вернув я до дому!
Не дав Бог загибнути сироті серед чужих людей.
Як легко мені на серцю, як красно тут до-
скола; о красше, красше, як три роки тому бу-
ло! (За сценою чути голос сопілки). Що се, чи
чую я добре? Се сопілки, Боже! Як чудно серцю!
Кількож разів грав я на ній на полонинах — а
грав сердечно, бо звуків сих слухала Марта!

ГРИГОРІЙ: (лежить оmlлий). Проч! проч!
з очей!

ІВАН: Що се? (Розглядаєсь). То якийсь чо-

ловік! Може слабій, умирає! (підходить до Григорія).

ГРИГОРІЙ: (як висше). Николо, проч!... Пекло... Іван... Сама винна... Марта....

ІВАН: Що я чую? (Підносить Григорія). Боже, се Григорій, дядько Мартусі! Як страшний... змінений...

ГРИГОРІЙ: Проч! проч! пекло...

ІВАН: Бог з нами і я — чоловік добрий, що не дасть вам лиха заподіяти!

ГРИГОРІЙ: (приходить до пам'яті; вдивлюєся в Івана). Де я? що се? (протирає чоло рукою). Ага, нічого! Вибачте, мені часом робиться слабо, но тепер вже ліпше. Дякую вам за поміч. Бог з вами! (Відходить помалу).

СЦЕНА VII.

(Іван сам.)

Не пізнав мене! Но що з ним? так страшно блідий! Згадував мене, Марту! Дивна слабість?! Він то розлучив мене на хвилю з Мартою! але я давно простив йому тоє. Но щож мені робити? Утомився — піду хіба, припічну за корчами, а потім в село. А завтра дальше, чим скорше до Марти, до ньої! Не надієсь вона мене так скоро! (Відходить на ліво; з правого боку по хвили виходить Єлена і Марта).

МАРТА:
го видно н
Ось тая пр

ЄЛЕНА:
глядаєш на

МАРТА:
тільки літ
а кожна х

ЄЛЕНА:
все! Іван в

МАРТА:
це перечул
ждати.

ЄЛЕНА:
часами!

МАРТА:
ніколи. На
с тім вже з

ІВАН:
серцю, бо
МАРТА:

СЦЕНА VIII.

(Єлена, Марта.)

МАРТА: Тут найкрасше у нас! Від хреста того видно на милю; тут розходиться три дороги. Ось тая просто веде до міста.

ЄЛЕНА: Знаю о тім Марто, бо все щось споглядаєш на ту дорогу; мабуть вижидаєш когось!

МАРТА: Чиж не дивитись мені? Хто ждав тільки літ на своє щасття, тому терпцю не стане, а кожна хвиля віком буде!

ЄЛЕНА: Пожди ще днів кілька, а скінчиться все! Іван вже верне.

МАРТА: Ой не за кілька днів еще! моє серце перечуло би тос. Відай довго прийдеся ще ждати.

ЄЛЕНА: Не вір дуже серцю, бо воно зводить часами!

МАРТА: О ні, тіточко! мене не звело воно еще ніколи. На тиждень перед його приходом буду я с тім вже знала.

СЦЕНА IX.

(Ті самі, Іван).

ІВАН: (підходить до Марти). Не вір Мартусю, серцю, бо воно...

МАРТА: Іван! (падають собі в обняття).

ЄЛЕНА: Бо воно часами зводить, як і тепер звело.

МАРТА: Іване, я ждала на тебе! Я все однакова!

ІВАН: Марто, і я не змінився! Я тебе люблю, як любив перше, тільки щирійше, тільки горячійше!!

МАРТА: Но чекай! (бере його за руку і підводить до Єлени). Дивіть! то той за котрим вишлагала я свої очі. Благословив мене колись батько стати з ним під вінець, та не благословила мене мати, бо не мала я її, і тому здаєсь розділили нас лихі люде. Но ви, тіточко, ви мені більше як мати, тож благословіть на його поворот! (клякають обоє.) Благословіть сиріт.

(Завіса спадає; кінець акту п'ятого).

(Хата при
вінку; кол
вісти,

ХОР 1

Що

У 1

Що

На

ХОР 2

Ге

Ге

Ге

Ма

ХОР 3

Чо

Го

Чо

Сл

ХОР 4

По

Бо

А К Т VI.

(Сцена як в акті першій).

(Хата прибрана по весільному. На ослоні сидить Марта в вінку; коло неї Іван. З одного боку дівчата, з другого невісти, парібки, гості весільні, бояре, музика).

СЦЕНА I.

ХОР невіст:

Що се за калина
У полю зацвила?
Що се за дівчина
На ослін усіла?

ХОР дівчат:

Гей калина зелененька,
Гей дівчина молоденька:
Гей калина процвітає,
Мартусенька ся вінчає?

ХОР невіст:

Чомуж та калина
Головку схиляє?
Чомуж та дівчина
Слізми ся вмиває?

ХОР дівчат:

Похилилась калинонька
Бо листоньки зелененькі;

Зажурилась дівчинонька,
Бо не має матусеньки!

ОБА ХОРИ разом:

Ой не хилься калинонько,
Що долі не знаєш;
Не журися, дівчинонько,
Що мами не маєш!

Зацвитеш ти, калинонько,
Ще пишно розкішно;
Дасть Бог тобі, дівчинонько,
Ще долю утішну!

ПЕРШИЙ ДРУЖБА: Гей заспівали сумно, аж серце красєся! На що ту сумувати? Дивіть, музика аж голову звисив а пальці раді би потиснути струни на инший лад! Ану, а такої, щоби і старим ноги ходили! А я з молододою зачну перший, поки підківки не повідлітають. (Розумієся тільки там, де можуть і уміють складно гуляти і то не иншої, а звичайної нашої коломийки, або кс-зака — там музика зачинає грати козака; гуляють дружби з Мартою, Іван з дружкою, і кілька єще пар).

ДРУЖБА (станувши перед музиками).

Грає скрипка, грає бас,
Гей гуляймо, кілька нас!

Нуже
Виби

Гоп
Гей
Вихи
За с

(Музика у

МАРТА
у купці сп
лучить! С
литою. Ж
тька ні не
котрій ви
Божа!

Іван: І
получив І
благослов
Бог нам с
кормім с
стократно
горя —
ним, щос
лася лиш
і ложки с
ПЕРШ

Ну же в перед, легині,
Вибиваймо в підківки!

Гоп чук, а легенько,
Гей га, а дрібненько!
Вихилясом, викрутасом
За скрипкою та за басом!

(Музика устає; хлопці підходять до дівчат; на переді сцени стають Іван і Марта).

МАРТА: Іване Бог ласкав на нас! Ми знесу у купці сполучені на віки — хіба смерть нас розлучить! Свята правда, що за сиротою Бог з калитою. Жаль тільки, що двоє нас сиріт — ні батька ні неньки! А і та що була магерічо для мене котрій винні ми все, не могла тут бути. Но воля Божа!

Іван: І за ню дякуймо Господу Богу; Він нас получив Марто! Жиймо-ж так, щоби не гнів а благословенне Його було всегда між нами. Дав Бог нам сиротам; віднимаймо собі від губи, а покормім сироту, вдовицю, Бог заплатить нам то стократно. Жаль, що нема межи нами дядька Григорія — слабій! Якась дивна се слабість; кидає ним, щось 'го страшить, Боже! з майна не осталася лиш хата; як би не добрі люде, не мавби і ложки страви!

ПЕРШИЙ ДРУЖБА: Гей що там молодята!

самі собі так? Щось повеселіла Марта — не боїться вже пана Податковського?

ДРУГИЙ ДРУЖБА: Добре, щось згадав! Скажу вам новину, а цікаву! Ха, ха, ха! дивіть як дівчата наставили уха! Гей цікаві, цікаві, не виростете!

ОДНА З ДІВЧАТ: А ви щобиєте за багато не вирости, бо би воно не добре було! Але скажіть, що сказати мали?

ДРУГИЙ ДРУЖБА: Ось нині рано йду селом, дивлюсь — веде когось жандарм. Придивляюсь, ніби знакове; дивлюсь ліпше, а то писар Податковський.

ПЕРШИЙ ДРУЖБА: Що тут дивного? певно потребують якої мудрої голови при суді, та запросили пана писаря!

ДРУГИЙ ДРУЖБА: Гілько, що руки були на ланьцущку! Трохи не по панськи, але як треба, то треба. (За сценою чути голос): Ратуйте люде!

ІВАН і МАРТА: Що се такого? (На сцені рух; многі виходять).

ГОЛОС ЗА СЦЕНОЮ: Слабість напала Григорія Держака перед самими воротами!

МАРТА: Людоньки, внесіть його в хату треба ратувати!

(Ті самі: Григорій Держак)
джають на

ГРИГОРІЙ:
День і ніч,
тут в тій хаті

МАРТА:
хатою, і в хаті
бі єще!

ГРИГОРІЙ:
не кленіть

ІВАН:
неба прихити
сти то гримати
на всякий

ГРИГОРІЙ:
на). Ні, (Григорій)
дієся, що Григорій
же полек Григорій
страшно Григорій
винні де Григорій
ся на те Григорій
купив к Григорій
ська. Та Григорій
би лиш Григорій

СЦЕНА II.

(Ті самі: Григорій котрого вводить кількоро людей і саджають на лаві, Марта' пораяся-коло нього; слабій отмирає очі).

ГРИГОРІЙ: Тяжко мені, давить, не дає спокою. День і ніч, вічно мучитися! (розглядаєся). Де я? тут в тій хаті?

МАРТА: Так, дядечку! ви занедужали перед хатою, і вас внесли тут. Успокійтеся — ви слабі ще!

ГРИГОРІЙ: Проч від мене! Не кленіть мене, не кленіть!

ІВАН: Дядечку, хтож клене вас? Ми раді вам неба прихилити, таж ви дядьком нашим! А клясти то гріх; ми не клемо, а благословимо вас на всякий час!!

ГРИГОРІЙ: (дивиться пильно на Марту і Івана). Ні, (голосом перериваним), не видержу. Найдієся, що хоче, а скрити всього в серцю годі; може полекшає. Іване, Марто! (бере їх за руки) Я страшно окаянний грішник; ви мене клясти повинні день і ніч. Слухайте! Я Марто, закомився на твої гроші. Мене підмовив писар, я перекупив комісію, щоби тебе, Івана взяли до війська. Так, а Марту хотів я видати за писаря, щоби лиш не дати грошей. Не для себе хотів я їх, а

для них, для дітей моїх. Не удалося! Я не знав, як дістати ті гроші, і знову Податковський мене підмовив. Він підпалив мою хату, а гроші я взяв вже перше із-за образу. Люде говорили, що гріш згорів; ніхто не догадався. Але ті гроші пекли мене; я не знав, як їх збутися. Віддав синам, виправив їх з дому. Люде дивувалися, чому вислав я синів; у нас кажуть, не водиться така установа. Вони пішли і вернули всі з торбами; не знали, що гріш, який я їм дав, то була кривда сироти. А я не мав спокою день і ніч; на очах все Микола, страшний, блідий! Тепер робіть, що хочете; проклинайте, забийте, віддайте до суду, але мені вже легше на серцю.

ІВАН: Дядьку, ми проклинати не будемо! Ми з серця простили вам все. Нехай лиш Бог простить вам, а певно спокій верне до серця вашого.

ГРИГОРІЙ: Бог простить! Ні, я хотів молитися, та не міг, бо я тяжко Його прогнівав, та і кара велика! Без нікого, сам один. . .

МАРТА: Дядьку, ми одну просьбу до вас маєм. Лишіться при нас! ту знайдете опіку та серце добре. Будете нам батьком, і добре буде нам у кущі.

ГРИГОРІЙ: (встає). Боже, що я чую? Чи і ти мав би мені простити? (падає на коліна). О, про-

сти мене
покарав
був її б
ду лиш
хвили) !
ко! Мар
гословит
мене до
гу, та в
двох па

ІВАН
прощен
леж при
Марто!
ша ста
нас. За
люде до
ти його
життя
ною ли
го. А і
бра! я
собі ч
нехай
вить Б

МА

сти мене нещасного, прости! Я гнівав Тебе, Ти покарав мене тяжко. Я завязав долю сироті, а Ти був її батьком. Прости мою душу грішну, я буду лиш молити Твого милосерддя святого! (по хвили) Мені легко на серцю; як ніколи, так, легко! Марто, Іване, простіть мене! Нехай Бог благословить на віки! А тепер добрі люде, підведіть мене до церкви! Нехай еще і там помолюся Богу, та випрошу собі помилування. (Вспертій на двох парубках виходить вільно).

ІВАН: Великий Бог! карає, та дає каянне і прощення. Не довго жити Григорієві на світі; алеж-принаймній по смерті чекає його прощення. Марто! я доперва спізнав твоє серце, коли ти перша стала просити дядька, щоби лишився при нас. Забудьмо на все і будьмо його дітьми. А ви люде добрі, ви знаєте, що право повинно покарати його! Але ви бачили каянне та жаль; і так життя його не довго, простіть йому, нехай тайною лишиться то між нами, що ми чули від нього. А його хата стоїть порожня! Ось нагода добра! я відкуплю її від Григорія, а там заложимо собі читальню. Будемо жити в згоді та правді; нехай не буде межі нами злого, нехай благословить Бог село наше, як одну велику родину!

МАРТА: І нехай благословить цілу нашу зем-

лю. Не журіться, що вона сирітської долі, а пам'ятаймо і в тім надію маймо, що за сиротою Бог з калитою!

(Усталяються всі вже підчас слів Івана на переді сцени так, що на середині стоять Іван і Марта, при них дружки і дружки, весільні, решта за ними все в півколо, музики зістають на своїм місці.)

ХОР: (співає). Щасть нам Боже і т. д.

(Завіса спадає. — Кінець).

УВАГА: — Для браку відповідних сил можна акт VI. в той спосіб змінити: При піднесенню куртини хор співає: "Ой у полі три кириченьки"; або яку будь довільну. По укінченню пісні Марта говорить: "Бог ласкавий на нас, ми знов в купці і уже в своїй хаті і гостей приймаєм..." Весілля в акті 4 не відбувається, но Марта і Іван уже подружені, гостей приймають в своїй хаті і тоє, що дружки говорять, то тоє говорять гості. Дятого і пісні, що там приходять можна пропустити.

